

Kupujte iba
od predajcu
s preukazom.
Číslo preukazu
predajcu:

NOTABENE

2,80 €

Polovica
pre predajcu

Kde bolo, tam bolo

Reštaurátorka rozprávok (4) ● Ponorenie v príbehoch (8) ● Emeriho vianočný príbeh od rappera Beneho (13) ● Jasličky v pozlátku (16)
● Jednoducho Vianoce (18) ● Záhrady (20) ● Cesta za večerným koňom (24) ● Žijem si rozprávkový život (26) ● Stratené príbehy
stratených ľudí (30) ● Spisovateľ z Miletíčky (32) ● Sen o prebudení (36) ● Všetci idu spať (39) ● Živá kniha (40)

DECEMBER 2024 Č. 281

TRADIČNE DOBRÝ NOTA BENE KALENDÁR V PREDAJI

Tentokrát v autentických krojoch

Predajkyne/predajcovia a personál NOTA BENE sa netradične ustrojili do kroja z regiónu, ku ktorému majú vzťah. V kalendári nájdete naše pôvodné kroje, ktoré sú slovenské aj rusínske, maďarské, chorvátske či rómske – jednoducho pestré a žiadne iné.

Ako to bolo naozaj

Poznáte príbehy o udatných rytieroch, ktorí stínali drakom hlavy a za odmenu dostali princeznú za ženu? To je samozrejme úplný nezmysel. Takých by princezné hneď hnali preč... Toto je pravdivý príbeh o drakoch.

Kedysi, a nebolo to tak dávno, mala každá princezná svojho draka, a čuduj sa svete, každý drak svoju princeznú. Nášmu drakovi ani len neprišlo na um princeznú nasilu unášať alebo si ju nebudaj uvariť na smotane. A keď našu princeznú konečne navštívil drak, ani jej nenapadlo pišťať. Keď už, tak maximálne od nadšenia. Veď mať svojho draka je ohromné. O čo si princezná zohreje premrznuté nôžky v chladnej hradnej komnate, ak nie o príjemne rozohriateho draka? Kto princeznú naučí lietať a divať sa na veci z nadhľadu? Ako si v živote dupne a bude chrliť oheň a síru, ak ju to nenaučí poriadny drak?

Verte, či nie, draci sú vo svojej podstate nežní introverti. Už ako malí obľubujú dlhé rozhovory s princeznami. Radi sa im dívajú hlboko do očí. Trvajú na tom, dokonca aj keď podrastú do veľkosti menšieho činžiaku. Potom im princezné sedia na nose – trochu ako okuliare – a dlhé hodiny debatujú. Keď náš drak podrástol tak, že sa nevošiel do hradnej komnaty, presťahoval sa na samotu do dračej veže. Celé dni si čítal a princezná ho tam pravidelne navštevovala.

Vo vedľajšom kráľovstve žil jeden princ, ktorý celkom nerozumel, ako to chodí. Keď naša princezná zmizla za drakom na ozdravný pobyt na samote v dračej veži, vybral sa ju zachrániť. Vzal si do hlavy, chudák popletený, že drak je zúrivý netvor, ktorý drží princeznú v zajatí a žiada si ľudské obete. Pravdou je, že v dračej veži nebola žiadna kuchyňa, a tak si princezná s drakom objednávali donášky jedla od mládežníkov z blízkej dediny. Keďže s princeznou bola sranda a drak rozprával neuveriteľné historky, občas sa tam mládežníci pozabudli. A keď pár dní neprišli domov, začali reči o nenásytnom drakovi...

Princ na ceste za princeznou zdolal sedem hôr a sedem dolín. Hoci, povedzme si pravdu, vzal to okľukou. V skutočnosti býval vo vedľajšej dedine. No mal pocit, že takto to má byť, a tiež nemal úplne najlepší zmysel pre orientáciu. Napokon sa dostal na miesto určenia. Stál pod vežou, šibrinkoval mečom a vyzýval draka na súboj. Vykrikoval, vyhrážal sa odsekávaním hláv a všetkých zobudil z poludňajšieho šľofika. Bol horúci deň a drakovi s princeznou sa ulútilo postavičky v prehriatom brnení. Princ bol zjavne dehydrován a na pokraji síl. Vzali mu meč, aby si neublížil, nakrmili ho a nechali ho poriadne sa vyspať. Keď mu vysvetlili situáciu, zahanbil sa a chcel všetko napraviť. Ukázalo sa, že je to v jadre slušný chlapec. Len v detstve počúval priveľa strašidelných a nezmyselných historiek o drakoch.

To, že jediní, kto v tomto príbehu stratí hlavu, budú princ a princezná, a to, že princovi pravdu o drakovi doma nikto neuverí, to je už celkom iný príbeh.

Sandra Pazman Tordová, šéfredaktorka

Vydanie časopisu bolo realizované s finančnou podporou
Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Reštaurátorka rozprávok

→ 4

Jana Piroščáková „prekladá“ staré rozprávky do súčasného jazyka. Jej najnovšou knihou sú Zabudnuté rozprávky od najstaršej známej slovenskej rozprávkarky Amálie Sirotkovej. Kedysi však vôbec neboli určené deťom.

Emeriho vianočný príbeh od rappera Beneho

→ 13

Dopočul som sa, že chceš príbeh, a najlepšie vianočný. Ja ho mám. Je tu so mnou v byte spolu s vianočným stromčekom. Leskne sa ako celofán. Vypĺňa izbu ako vôňa medovníkov. Vpíja sa do stien ako spomienky na miesto, kde si vyrastal.

Spisovateľ z Miletičky

→ 32

Peter Sorát je zároveň (pouličným) spisovateľom, vydavateľom aj distribútorom svojich kníh. V tej najnovšej rozpráva príbehy legendárneho bratislavského trhoviska.

Ilustrácia na obálke: Barbora Keherová

Reštaurátorka ROZPRÁVOK

Jana Piroščáková „prekladá“ staré rozprávky do súčasného jazyka. Jej najnovšou knihou sú *Zabudnuté rozprávky* od najstaršej známej slovenskej rozprávkarky Amálie Sirotkovej. Kedysi však vôbec neboli určené deťom.

Text Dado Nagy
Foto Tomáš Hrivňák
Ilustrácie Zsolt Lukács
(knihy *Zabudnuté rozprávky*), Tina Minor –
Spoločenská hra
Rozprávkari

Prípravu každého titulu vníma ako výzvu sprístupniť texty napísané v 19. storočí spôsobom, ktorý osloví súčasného čitateľa. Literárna historička Jana Piroščáková je veľmi vďačná za každú možnosť sprostredkovať verejnosti autorov a diela, ktoré by sa k nim možno nedostali, ako je to v prípade rozprávok Amálie Sirotkovej alebo Samuela Reussa.

Aké dilemy pri tejto práci riešiš? Je to forma literárnej archeológie kombinovanej s detektívnym pátraním?

Dilemy sú individuálne prípad od prípadu, ale to je jedna z vecí, ktoré mám na edičnej práci rada – hľadať riešenia. Vo všeobecnosti mi najväčší problém robí nepodľahnúť pokušeniu „prepisovať“ autora, čo je niekedy ťažké. Pri príprave kritickej edície je nepripustné opustiť kompetencie editora, ale pri čitateľských vydaniach sa môžu vyskytnúť situácie, kedy to nielenže nie je na škodu, ale môžete tým knižke pomôcť. Napríklad v *Zabudnutých rozprávkach* som takto „vylepšila“ rozprávku, ktorá v rukopise nedosahovala štandard iných rozprávok Amálie Sirotkovej. Na to, aby ho dosiahla, som ju musela výraznejšie „opraviť“ – „zreštaurovať“. Takže tá literárna archeológia, na ktorú sa pýtaš, je občas skôr literárnym reštaurátorstvom.

Najnovšou knihou z tejto rozprávkovej edície sú *Zabudnuté*

„Prvé vydania slovenských rozprávok na našom území neboli určené deťom.“

rozprávky Amálie Sirotkovej. Prečo sme o nej doteraz nepočuli?

Položím protiotázku: koľko slovenských rozprávkarov, okrem Dobšinského, Reussa a Francisciho, poznáš? A to si celkom poučený. Dobšinský vo svojich edíciách vychádzal z textov od niekoľkých desiatok zberateľov. Amália Sirotková bola jediná žena, ktorej zbierku mal k dispozícii. Pravdepodobne pri nej si uvedomil, že mu chýbajú ženské zdroje, a následne začal vyhľadávať ženy – rozprávačky a uvádzať pri svojich

rozprávkach ich mená. O Amálii Sirotkovej viem viac ako dvadsať rokov, odkedy som sa začala venovať rozprávkam. Nápad vydať jej rozprávky knižne prišiel len prednedávnom. V prípade niektorých titulov musí dozrieť správny čas. Sirotková je tento prípad: na Reussových rozprávkach, ktoré boli čitateľom celkom neznáme, kým sme ich v roku 2018 nevydali, sme si s vydavateľstvom Tatran vyskúšali, že to stojí za to, a ja som sa zároveň stala riešiteľkou v projekte, ktorý sa zameriaval na ženy – spisovateľky v 19. storočí.

V čom sú Sirotkovej rozprávky špecifické?

V prvom rade tým, že sú napísané inak, ako ich poznáme zo zbierok Pavla Dobšinského. Slobodnejšie, nekonvenčnejšie. Ako konkrétne inak, to vnímavý čitateľ rýchlo zistí.

Ako sa slovenské rozprávky, ktoré sa šírili rozprávaním ľudových rozprávačiek a rozprávačov a boli určené dospelým, zmenili na rozprávky pre deti? Môže za to práve Dobšinský, ktorý z pôvodných textov odstránil erotiku a humor?

Rozprávky boli vždy primárne určené dospelým. Veľmi zjednodušene: dnes za tým účelom ľudia zapínajú televíziu alebo idú do kina. Preto sa ani nemôžeme čudovať, že sú plné násilia alebo že prirodzene obsahovali erotické či vulgárne motívy, ktoré zberatelia v 19. storočí cenzurovali. Deťom boli vyhradené iba niektoré rozprávkové žánre. Dobšinský je v tomto procese nevinne. Hlavne nekoncepcoval edície určené deťom – on sa nimi snažil naučiť Slovákov čítať knihy po slovensky v čase, kedy čítanie kníh vôbec nebolo samozrejmou. Rozprávky, ktoré vydal, sa nestali súčasťou čítania pre deti tak ľahko, ako sa to zdá z dnešného pohľadu. Najmä v prvej polovici 20. storočia sa proti tomu dosť brojilo.

Prečo Dobšinský Prostonárodné slovenské povesti v ôsmich zošitoch vydával sám? Je pravda, že spočiatku veľa predplatiteľov nenašiel?

Svoju predošlú rozprávkovú knihu, *Slovenské povesti*, vydal spolu so Škultétym práve vďaka predplatiteľom. Zošitové vydania boli najrealizovateľnejšou formou, akou v tom čase knihy vôbec mohli vyjsť. Slovenské povesti sa skončili šiestym zošitom,

na siedmy už peniaze nenazbierali. Aj to bol úspech – predplatitelia slovenských kníh a časopisov sa v tom čase hľadali veľmi ťažko. Je to malý zázrak, že Dobšinský, evanjelický farár na malej fare, vložil vlastné peniaze do vydania Prostonárodných slovenských povestí. A nielen to: pre túto knihu odkúpil aj kompletnú sadu ilustrácií, ktoré objednal Ján Francisci pre vydanie rozprávok s názvom Poviedky pre slovenské dievky v prestížnej pražskej dielni Františka Bartela. Dobšinský Francisciho od tohto kroku rázne odrádzal s argumentom, že ho to privedie ku krachu, čo sa aj naplnilo. Edícia sa totiž skončila vydaním prvého zošita. Dobšinský o niekoľko rokov neskôr zbavil Francisciho dlhu tým, že od neho odkúpil ilustrácie a zaradil ich do svojej knihy. To je na vtedajšie slovenské vydavateľské pomery priam rozprávkový príbeh!

Dá sa povedať, že sa vydávanie ľudových rozprávok prispôbovalo určitým trendom?

Predovšetkým, prvé vydania slovenských rozprávok (1845, 1858 – 1861) na našom území, teda v tom čase v Hornom Uhorsku, neboli určené deťom. Ich cieľom bolo manifestovať prostredníctvom rozprávok kultúrnosť Slovákov a ukázať, že slovenčina – v tom čase mladý spisovný jazyk – je dostatočne zrelá na to, aby bola plnohodnotným literárnym jazykom. Folkloristický aspekt zarezonoval až v Dobšinského zbierke Prostonárodné slovenské povesti (1880 – 1883) a až na

konci storočia sa vo vydaniach rozprávok začalo myslieť aj na detského čitateľa.

Má zmysel klásť otázku, či existuje len čisto slovenská ľudová rozprávka, ktorá sa nikde inde nevyskytuje? Prípadne, aký je najstarší zachovaný rozprávkový príbeh z nášho územia?

Nie je vylúčené, že nejaký rozprávač v tvorivom pohnutí vyrozprával rozprávku, ktorá bola natoľko originálna a pôvodná, že v nej nereflektoval na tradíciu. Je to však málo pravdepodobné. Výskumy príbehov, ktoré môžeme v najširšom zmysle nazvať rozprávkami, ukázali, že sa rozprávajú naprieč krajinami s väčšími či menšími odchýlkami, ale v jadre sú to stále rovnaké príbehy – univerzálne, nadčasové.

Aké znaky boli typické pre rozprávky Boženy Němcovej

a v čom sa líšia jej verzie rozprávok od Samuela Reussa a Jána Francisciho?

V rozprávkach Boženy Němcovej vidím veľa spoločného s rozprávkami Amálie Sirotkovej. Obidve zaznamenali látky, ktoré iní zberatelia v tom čase nezapísali. Dôležitejšie však je, že sú spracované spôsobom, ktorý poukazuje na nižšiu mieru autocenzúry, než vidíme u mužov – zberateľov, ktorí boli väčšinou evanjelickými kňazmi. Na slobodnejší, tvorivejší prístup. Sama Němcová svoje rozprávky obhajovala práve spisovateľskou slobodou, na ktorú má nárok a v ktorej uplatnení jej „ani cisár pán nezabrání“, ako emotívne napísala v liste Gustávovi Zechenterovi-Laskomerskému. Prejavilo sa to tým, že ženy spracovali aj témy a motívy, ktoré boli pre mužov zberateľov tabu, napríklad telesnosť, sexualita. Ženské postavy u Němcovej aj Sirotkovej sú oveľa aktívnejšie, než

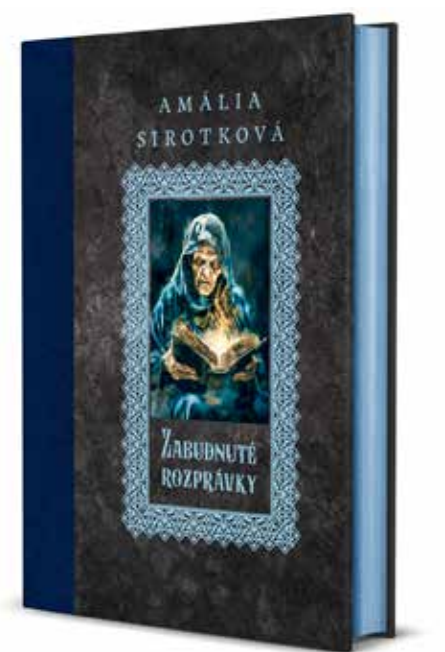
to vidíme v rozprávkach zapísaných mužmi. Orientujú sa na trochu iný typ príbehov, v ktorých ženské hrdinky nie sú iba objektom oslobodzovania zo strany odvážneho hrdinu, ale svojimi činmi sa im neraz vyrovnajú.

Rozprávky Boženy Němcovej často prinášajú zaujímavé momenty. Napríklad Valibuk sa narodil matke, ktorá mala 96 rokov a potom ho ešte 6 rokov kojila. Laktibrada je v ženskom rode. Vlkolak chce skántriť svojich deväť dcér a hádže ich do priepasti. Ako to máme chápať? Ako o tom hovoriť s deťmi pri čítaní?

Rozprávka je v prvom rade fantastický svet, je to archetypálny príbeh, v ktorého jadre sú základné existenciálne situácie. Je mi sympatický výklad psychológov, podľa ktorého si človek v každej etape života nájde v rozprávke to, čomu porozumie, a rozprávku deťom nie je nutné vysvetľovať, pretože jej intuitívne rozumejú. A intuitívne jej rozumejú práve preto, akým jazykom k nim rozprávka prehovára.

Existuje rozprávka, ktorá sa zachovala iba vďaka Němcovej?

Božena Němcová zapísala viacero rozprávok, ktoré slovenskí zberatelia nezaznamenali, napríklad Soľ nad zlato alebo O dvanástich mesiačikoch. Takéto vzácnosti nájdeme aj u Amálie Sirotkovej. To majú obe rozprávarky spoločné.

Prečo bol kľúčovou rozprávkou romantizmu Popolvár najväčší na svete? Čo táto rozprávka vyjadruje?

Príbeh najmladšieho syna, ktorým aj najužšia rodina, teda otec a bratia, opovrhne a každý sa z neho vysmieva, ale napokon vykoná také heroické skutky, aké sa nikomu pred ním nepodarili, vnímali súčasníci ako metaforu, ktorou vyjadrovali svoju projekciu

„Ženské postavy u Němcovej aj Sirotkovej sú oveľa aktívnejšie, než to vidíme v rozprávkach zapísaných mužmi. Spracovali aj témy, ktoré boli pre mužov zberateľov tabu, napríklad telesnosť, sexualita.“

národného „osudu“ Slovákov v konkurencii iných národov. Mal to byť pre Slovákov optimistický príbeh. Ich súčasnosť síce zodpovedá postaveniu Popolvára na začiatku rozprávky, ale v budúcnosti dosiahnu rovnaké postavenie, aké nadobudol Popolvár v jej závere. Príznačné je už to, ako túto rozprávku pomenovali v knižnom vydaní. Nestačilo, že Popolvár sa stal kráľom, ako je to bežné v type rozprávok, ktorých jadrom je generačná výmena (krajina namiesto starého kráľa získa mladého a perspektívneho panovníka), ale stal sa najväčším na svete. V tom sa výrazne prejavili dobové mesianistické myšlienky.

Existuje teória podľa ktorej má každý človek rozprávku, ktorá odráža jeho život. Stačí, aby sme si spomenuli, ktorý príbeh bol v detstve náš najobľúbenejší. Čo si o tom myslíš?

To je pomerne sugestívny názor. Ale dal by sa aplikovať aj na dnešnú generáciu čitateľov? Keď o rozprávkach občas prednášam alebo viem semináre, prácu mi komplikuje fakt, že nemôžem ilustratívne uvádzať príklady z Dobšinského rozprávok, lebo sa už nečítajú, dokonca ani učitelia slovenského jazyka a literatúry nemajú prehľad o jeho najznámejších rozprávkach. Ale sem si nesmeroval, takže sa vrátim k otázke. Pôsobí na mňa trochu špekulatívne. Podstata by, myslím, mohla byť skôr niekde inde. V tom archetypálnom jadre, univerzálnych existenciálnych situáciách, ktoré ľudia tisícročia prežívali bez ohľadu na to, kde a komu sa narodili a ako žili, a ktoré rozprávka zafixovala do svojich príbehov. Keď ju olúpeme od kultúrnych vrstiev, ktoré sa na ňu za tie stáročia naniesli, keď pochopíme špecifický jazyk obrazov, ktorým k nám prostredníctvom týchto príbehov prehovára, uvidíme práve ľudský život – a možno práve svoj. Veď to je práve vo svojej podstate rozprávka: metafora života. ●

JANA PIROŠČÁKOVÁ

Literárna historička a editorka. Väčšinu profesijného života zasvätila rozprávkam. Pracuje v Ústave slovenskej literatúry SAV. V posledných rokoch pripravila nové vydanie Prostonárodných slovenských rozprávok Pavla Dobšinského, prvé vydanie Rozprávok starých Slovákov Samuela Reussa, preklad Slovenských rozprávok a povestí Boženy Němcovej a prvé vydanie Zabudnutých rozprávok Amálie Sirotkovej.

Rozprávači zo Stanice Záhreb sa spoločne učia, ako podať príbeh zaujímavou, inovátorskou formou. Sila príbehov sa dotýka každého z nás. Tradíciu ich vzájomného zdieľania nájdeme v každej kultúre.

Ponorení v príbehoch

Text Dagmar Gurová
Foto Tomáš Hrivňák, Kvet
Nguyen, Helena Hrušová

Sedíme v podkroví vyhriateho domčeka, obkoleseného tajomne krásnou záhradou. Na strešnom okne pristálo niekoľko farebných listov. So žiarou sviečky na stole súperí kôpka mandarínok a pomarančov. Všetko toto vytvára špeciálnu, hrejivú atmosféru, typickú pre stretnutia rozprávačov z medzigeneračnej skupiny Stanica Záhreb. Niektorí z nich sú

↑ Medzigeneračná skupina Stanica Záhreb.

z rozprávačských kurzov storytellerky Martiny Jánošíkovej, ktorá je lektorkou dnešného stretnutia.

„Storytelling je hovorené slovo, má svoju štruktúru, formu príbehu so začiatkom, zápletkou a jasnou pointou. Rozprávač sa poslucháčom prihovára sám za seba, so svojou životnou skúsenosťou a otázkami,“ vysvetľuje Martina. „Príbeh vo mne musí rezonovať, niečo mi sýtiť, aby som ho mohla rozprávať, ale nefunguje ako terapia. Pre ostatných má byť darom, nie bremenom.“

VÝLETY ZA STORYTELLINGOM

Za rozprávačmi príbehov sa môžete vydať po celom svete. Festivaly storytellingu nájdete v Anglicku, Švédsku i Gruzínsku. My sme vybrali tie najbližšie:

SLOVENSKO

Medzinárodný storytellingový festival **Príbehom na stope** v Bratislave a Trenčíne je pre všetkých, ktorí obľubujú príbehy. Popri rozprávačských pásmach ponúka rôzne workshopy, interaktívne podujatia a špacírky.

ČESKO

Kolotoč příběhů v Českých Budejovicích prebieha od roku 2017. Vystupovali na ňom rozprávači z Poľska, Slovenska, Maďarska, Francúzska, Guadeloupe či Mexika.

POLSKO

Międzynarodowy Festiwal Sztuki Opowiadania vo Varšave predstavuje zaujímavých storytellerov z celého sveta, ponúka aj workshopy, vernisáže a premietanie filmov.

RAKÚSKO

Rakúsky medzinárodný festival storytellingu v mestách a mestečkách ako Graz, Weiz, Bruck/Mur, Bad Radkersburg a Bad Schönan prebieha vyše 30 rokov. Popri klasickom storytellingu ponúka aj zdieľanie príbehov prostredníctvom hudby, tanca či akrobacie.

ČRIEPKY MINULOSTI

Súbežne s prvými príbehmi Stanice Záhreb sa rozbehla pandémia covidu, cez ktorú si rozprávači overili, ako veľmi dokáže jazyk meniť našu situáciu. „Potvrdilo sa mi, že starších ľudí s ich príbehmi bytostne potrebujeme,“ hovorí Martina. Za všetkých spomína Ivana Pasternáka. Ako židovské dieťa

prežil druhú svetovú vojnu v úkryte a neskôr čelil stratám, ktoré jeho rodine spôsobil komunistický režim. „Mať medzi sebou človeka s takými skúsenosťami prinášalo úľavu. V jeho rozprávaní sa vynárali súvislosti s tým, čo sme práve zažívali a mohli sme sa ho spýtať, ako sa čosi také dá zvládnuť.“

Na každom stretnutí odznelo niečo povzbudivé. Rozprávali si o znameniach a nečakaných udalostiach, ktoré im ovplyvnili život, či o stratených priateľoch, s ktorými sa znova zišli.

Teraz sa stretávajú raz do mesiaca. Tvoria príbehy na konkrétnu tému. Niekedy sa ponoria aj do tých tradičných, na ktoré asociatívne nadväzujú osobnými príhodami. Inokedy debatujú o tom, ako ich príbeh zasiahol. Stáva sa, že v skupine desiatich ľudí je v ňom pre každého kľúčovou iná téma, postava či motív. „Príbehy majú tak veľa vrstiev, že sa v nás dotknú presne tej témy, nad ktorou potrebuje porozmýšľať,“ objasňuje Martina.

↓ Martina Jánošíková

„Kedysi malo u nás rozprávačstvo veľkú tradíciu. Neboli to len príbehy, ktorými sa ľudia zabávali či strašili. Udržiavali tiež kontinuitu rodinných histórií. Za komunizmu sa z verejného priestoru vytratili a nahradili ich umelé výtvary propagandy.“

O svoje slová by sa mohli rozprávači deliť hocikde, ale príjemné prostredie to uľahčuje. Vytvára pocit bezpečia a zvláštnej intimity. Tento raz sa stretli všetky generácie. V mihotavom svetle sviečky sa ich rozprávanie odvíja ako obrazy na filmovom páse.

Príhody detí, ktoré si tvoria svoj svet vo vlastnoručne vyrobených kostýmoch, strieda záber na mladú ženu, ktorá na koni cvála dnes už neexistujúcou časťou Bratislavy. Pamätá si tam každý strom, ulicu a na moment nás vezme so sebou. Rozprávanie o hektickom živote mladých rodičov je zvláštnou paralelou k obrazom, ktoré dávno narodení ľudia s pomocou blízkych vytvorili z čriepkov svojej minulosti – svadobnej šálky, fotiek či kúska látky. Dejové nitky jednotlivcov sa nebadane prepletajú a spájajú do spoločných mikrotejín, poznačených dvoma totalitami. Napriek tomu, koľko toho tieto režimy zničili a vyvrátili z koreňov, nepodarilo sa im uspieť. Nedokázali celkom vymazať odvahu a ľudskosť, ktorá uchránila aspoň zo pár odsúdených na zánik. A tak dnes,

keď sa znenazdajky ozve zahraničná skupinka ortodoxných židov, má ju kto sprevádzať po synagóge na Heydukovej.

Vypočuté slová si dopĺňame o vlastné predstavy. Nachádzame v nich spoločné momenty, čosi dôverné a známe, čo nás spája. Zakrátko si už nie sme cudzí. Je to povznášajúci pocit. „Sila príbehov je v tom, že človek vlezie do topánok toho druhého,“ hovorí Martina. „Mne sa na tom najviac páči komunitný rozmer, prepájanie skupín, ktoré by za normálnych okolností nemalo dôvod nastať. Aj keby som sedela s futbalistom, viem, že nájdeme spoločné témy, a nebude ich málo.“

V SÚLADE S DOBOU

Martina verí, že hľadanie zhodných motívov a slušnosť by mohli byť cestou zo súčasného marazmu. Silné prepojenia takto môžu vzniknúť aj medzi odlišnými kultúrami a krajinami. Sama to zažíva s kamarátkami rozprávačkami, z ktorých každá je z inej časti sveta. Philippa pochádza z Južnej Afriky. Umi je Indka žijúca v Británii. Barbara má ruské korene. Marja je Fínka so španielskymi koreňmi. Zhodujú sa, že rozprávači oddávna prinášali návod na to, ako sa orientovať vo svete a jeho nástrahách. Philippa hovorí, že v Afrike sa cez tradičné príbehy učili. Rozprávačstvo je tam stále veľmi živé. Podobne ako v Indii, kde ľudia neváhajú opakovane prichádzať na námestie a vypočuť si ďalšie pokračovanie staroindických eposov Mahábhárata a Rámájana.

Tieto príbehy sú plné odkazov a symbolov, určených pre poslucháčov rôzneho veku. Deti ich vnímajú na inej úrovni ako dospelí. „Je chybou, že u nás ich vydávame za detskú literatúru. V rozprávačskom spolku Príbehom na stope rozoberáme Zlatovlásku, čo je temný príbeh s čiernou paničkou, zamknutou komnatou a otcom, ktorý sa chce obesiť pre nedostatok peňazí. To by dieťa nemalo čítať samo.“

Teraz je trendom prerozprávať mytológiu. Nie je to nič nové. Menila sa v čase, ako dokazuje aj Martinin obľúbený román Kirké od Madeleine Millerovej. Ani rozprávky zo zbierky Pavla Dobšinského sa nerozprávali po celé stáročia tými istými slovami, ktoré čítame dnes. „Dobrý rozprávač

príbeh transformuje v súlade so spoločnosťou a dobou, v ktorej žije. Jeho úlohou je hľadať jazyk a formu, experimentovať. Inak je to skanzen,“ myslí si Martina.

Pôvod príbehov si predstavuje ako rebrík, po ktorom ľudstvo stúpa od tých obyčajných, zaznamenávajúcich každodenné dianie, do sféry magických, fantastických rozprávání. Na najvyššej úrovni sú mýty.

Kedysi malo u nás rozprávačstvo veľkú tradíciu. Neboli to len príbehy, ktorými sa ľudia zabávali či strašili. Udržiavali tiež kontinuitu rodinných histórií. Za komunizmu sa z verejného priestoru vytratili a nahradili ich umelé výtvary propagandy. V mnohých rodinách sa však aspoň osobné príhody a anekdoty posúvali ďalej.

„Dobrou správou je, že je to tak do-teraz,“ hovorí Martina. „Rozprávačstvo je veľmi príjemnou zámienkou na hlbší rozhovor.“

So svojimi najbližšími sa väčšina z nás nechce baviť o veciach, ktoré nás zaťažujú alebo rozdeľujú. Martina odporúča, aby sme pátrali po bizarných príbehoch z minulosti našej rodiny.

↑ Dušan Martinčok

↖ Detail zo synagógy na Heydukovej.

↙ Ivan Pasternák ako židovské dieťa prežil druhú svetovú vojnu ukrytý u priateľov, dnes sprevádza po synagóge na Heydukovej.

ROZPRÁVAČ NA DVORE

Známi mu hovoria profesionálny sused, lebo dokáže dať dokopy aj ľudí, ktorým by málokto tipoval niečo spoločné. Dušan Martinčok vyštudoval právo. Niekoľko rokov sa venoval právnenému prekladu na Súdnom dvore EÚ v Luxemburgu. Po návrate do Bratislavy vytvoril komunitný projekt Susedia na dvore, ktorý do jeho vnútrobloku priniesol stretnutia pri knihách, filmoch, koláčoch i lopatách. Neskôr s Táňou Sedlákovou založil občianske združenie Zrejme, v rámci ktorého funguje aj medzigeneračná skupina Stanica Záhreb. Organizoval tiež festival OLD's COOL Bratislava.

Za knihu Nieкто sa nájde vlni získal literárnu Cenu René, udeľovanú študentmi a študentkami vybraných stredných škôl a gymnázií, a bol nominovaný do desiatky Ceny Anasoft litera. Poviedky o obyvateľoch jednej bratislavskej bytovky pustil do sveta aj vďaka rozprávačským skúsenostiam so storytellerkou Martinou Jánošíkovou.

„Stretávanie s Maťou ma priviedlo k úvahám, ako dať štruktúru a spád príbehom, ktoré som mal v sebe. Ako ich spraviť zaujímavými pre druhých,“ hovorí. „Dodalo mi to sebedôveru, tak som si sadol a začal písať.“ Rozprávačstvo mu umožňuje porozumieť sebe aj druhým. „Z aktéra udalosti, ktorú opisujem, sa mením na jej pozorovateľa. Získavam veľmi potrebný odstup od svojich emócií a dokážem sa na ne pozrieť z iného uhla,“ opisuje. „Môžem tak porozumieť aj ľuďom, ktorí ma ranili.“

Toto má storytelling spoločné s písaním, od ktorého sa inak dosť líši. „Rozprávanie príbehov je oveľa spontánnejšie, hravejšie,“ myslí si Dušo. Treba si ho dobre pripraviť a pilovať, ale na rozdiel od spisovateľa rozprávač hneď dostáva spätnú väzbu na to, čo funguje a čo nie. „Počas vytvárania príbehu sa môžem vydať inou cestou, keď v nejakom momente vidím nadšené tváre alebo si naopak všimnem, že ich strácam. Pri písaní sa musím stále vracieť a škrtať, hľadať moment, kedy poviedka klikne.“

Dušo je momentálne opäť v zahraničí, ale rozprávačstvo, ktoré v Stanici Záhreb pomáhal rozbiehať, prúdi ďalej.

Dobre poslúžia aj zdanlivo obyčajné spomienky na detstvo rodičov, na to, čo mali radi, aké hry hrávali, kde a ako sa zoznámili.

So stúpajúcim vekom prichádza túžba spoznať svoje korene. Geografické aj tie osobné. „S vyskladaným príbehom rodiny zisťujem svoju identitu. Nie som to len ja, ale tiež ľudia, ktorí tu boli predo mnou,“ opisuje Martina a dodáva, že

rozprávačstvo veľmi príjemne zmenilo klímu i v jej vlastnej rodine.

NEVYPREDÁVA HLADISKÁ
Storytelling nikdy nebude masovým žánrom a nemá ambíciu vypredávať veľké hľadiská, ale v okolitých krajinách je súčasťou verejného života v oveľa väčšej miere ako u nás. „Poliaci sa k rozprávačstvu veľmi rýchlo vrátili, hlavne z akademických smerov ako etnológia vzišlo obrovské hnutie storytellerov. Maďari si ho držia ako súčasť kultúrneho dedičstva a môžu ho študovať ako voliteľný predmet v rámci pedagogických smerov. Aj v Česku majú oproti nám veľký náskok,“ vymenúva Martina. U nás možno storytellerov z celého sveta stretnúť počas festivalu Príbehom na stope. Funguje tu rovnomený rozprávačský spolok. O technikách rozprávačstva vzdeláva Martina na kurzoch pod značkou Vo vlastnej štave.

Nie je tam v úlohe režisérky, či kritičky. Ponúka cvičenia, konštruktívnu reflexiu a priestor, kde možno svoj príbeh predniesť druhým. „Na začiatku som sa bála, že niekomu to nepôjde a bude frustrovaný. Ukázalo sa, že rozprávačstvo je nám prirodzené tak, že to každý zvládne. Nájde si svoj hlas a štýl.“

„Na začiatku som sa bála, že niekomu to nepôjde a bude frustrovaný. Ukázalo sa, že rozprávačstvo je nám prirodzené tak, že to každý zvládne. Nájde si svoj hlas a štýl.“

↑ Spolok storytelleriek Príbehom na stope a Dievča bez hranostaja na festivale Kolotoč príbehov.

↓ Martina Jánošíková (vpravo) a Zora Paulíniová zo Stanice Záhreb.

Pre mnohých je prelomovou skúsenosťou interaktívne rozprávačstvo v malých skupinách. Dnes do veľkej miery fungujeme roboticky. Vysielame signály a prijímame, čo máme urobiť. Vo všetkom rýchlo tekáme. Hoci si navzájom hovoríme, čo sme zažili, obvykle nedostaneme priestor, aby sme to vypovedali do pointy. „Ľudia najviac ocenia, že konečne môžu povedať nejaký čriepok toho, čo sa im deje, a ostatní ich počúvajú bez toho, aby im skákali do reči.“

Storytelling sa dá využiť aj v školstve. Učiteľom dokáže uľahčiť prácu na hodinách dejepisu či jazykov, ale i na chémii. „Predmet postavený čisto na abstraktnosti a faktoch je ťažké učiť, lebo v jadre sme naratívni. Abstraktnosť je nadstavba, ktorá sa u niektorých ľudí ani nerozvinie. Keď mi niekto porozpráva príbeh, zapamätám si ho od slova do slova. Je to ďalší nástroj, ako osloviť časť triedy, ktorá v rámci výučby nedostáva svoj priestor.“

Martina si myslí, že rozprávačmi sme tak trochu všetci. Treba iba premýšľať nad témami, ktoré chceme rozpovedať. „Mám okolo seba ľudí, ktorým sa dejú neuveriteľné veci. Určite je to nejakou ich špecifickou optikou, filtrom a prístupom k životu. Myslím si, že rôzne bizarné situácie a udalosti priťahujú aj preto, že sú im otvorení.“

Ako najväčšiu výzvu vníma nájsť uplatnenie pre svoje príbehy. Dobrým trenažérom by popri rodinách mohli byť rôzne spolky, ako knižné kluby. Podobne si možno založiť storytellingovú skupinu. Stretávať sa dá hoci aj v knižnici. Každý si môže nájsť vlastnú formu. Tak ako rozprávači zo Stanice Záhreb, ktorí sa schádzajú na rôznych miestach, ale svoje príbehy si vždy nesú so sebou.●

MARTINA JÁNOŠÍKOVÁ (1977)

Vyštudovala vysokú školu múzických umení, The Central School of Speech and Drama, Emerson College, ale najviac získala od rozprávačov z celého sveta. Je aktívnou rozprávačkou v spolku Príbehom na stope. Vedie kurzy storytellingu Vo vlastnej štave, lektoruje medzigeneračnú rozprávačskú skupinu Stanica Záhreb. Pripravuje medzinárodný storytellingový festival Príbehom na stope. V minulosti pôsobila na literárno-dramatickom odbore ZUŠ Jozefa Kresánka v Bratislave.

EMERIHO VIANOČNÝ PRÍBEH od rappera Beneho

Ilustrácie Erik Šille

hneď vedľa tej dvojice. Ved' chceme počuť, o čom sa zhovávajú.

Prepáč, ešte niečo. Lúbim si vymýšľať, ale nerád klamem. Tak ti musím prezradiť, že tento príbeh nie je môj. Raz dávno, mohol som mať asi pätnásť rokov, mohol, lebo toto je príbeh, v ktorom je možné všetko. A keď ma budeš ďalej počúvať, tak zistíš, že je v ňom všetko možné. Znova odbieham.

„Vidíš dve postavy. Jeden je starý pán. Tým si si istý. Má šedivú bradu. Druhý je niečo medzi novorodencom a tridsiatnikom. Nie, toto nie je strašidelný príbeh, nemusíš sa báť. Nepokoj nie je na mieste. Potrebujem pokoj, aby som ti ho mohol nerušene porozprávať.“

Prepáč, som späť. Počúvaj ma ďalej a poď bližšie. Sú Vianoce a vtedy je možné všetko, tak ja som raz dávno mohol mať pätnásť rokov. Som si tým istý. Tak som mal pätnásť rokov a tento príbeh mi porozprával kamarát. Naučil ma tiež milovať príbehy a rap, hudbu, ktorá sa opakuje ako modlitba. A ešte uctievať velikánov. Nevidel som ho už veľmi dlho. Možno odvtedy. Ale o tom ti porozprávam inokedy. Volal sa Emeri. Toto je Emeriho vianočný príbeh.

Sedíš v krčme. Je Štedrý deň a ty cestuješ za rodinou. Je to staničná krčma a nevyzerá veľmi vábne, ale to ani neočakávame od pohostinstva, ktoré je otvorené na Štedrý deň, však? Počuješ hlásenia o odchodoch vlakov. Tvoj má meškanie. Neprekvapuje ťa to. Tak si sa rozhodol sadnúť si

na jeden čaj. Otváraš knihu. Sú to Americkí bohovia od Gaimana. Je to tvoja vianočná kniha, lebo pred dvomi rokmi si si ju kúpil práve deň pred Štedrým dňom a prečítal si ju počas Vianoc. Pomyslel si si, že raz by si rád napísal dačo podobné, ale hneď si na to zabudol. Minulý rok si ju tiež prečítal počas sviatkov, tak aj tento rok si si ju vzal so sebou do vlaku. Máš rád istoty. Preto sa občas opakuješ. Preto sa občas opakuješ. Zahľadel si sa na dvojicu pri vedľajšom stole. Pôsobia divne. Dačo neseďí, i keď oni sedia. Jeden je starší pán. Určite má aspoň šesťdesiat. Druhá postava nie je dospelá. Je to dieťa. Žeby starý otec a vnuk, ktorí cestujú za rodinou? Zhovávajú sa ako dospelí. V tvári dieťaťa vidíš dospelosť. Nemôže to byť dieťa. Nevieš sa rozhodnúť, či je to novorodenec alebo pubertiak. Alebo čerstvý tridsiatnik? Si si istý, že nemôže mať viac ako tridsaťtri rokov. Príbeh to nedovoľuje. Ved' zistíš o chvíľu. Vidíš dve postavy. Jeden je starý pán. Tým si si istý. Má šedivú bradu. Druhý je niečo medzi novorodencom a tridsiatnikom. Nie, toto nie je strašidelný príbeh, nemusíš sa báť. Nepokoj nie je na mieste. Potrebujem pokoj, aby som ti ho mohol nerušene porozprávať. Stačí sa započúvať a snáď zistíš viac. Spomínajú na staré sladké časy. Ach, medovníky. Prepáč. Hneď som tu.

Kde sme skončili? Spomínal som ti, že spomínajú na staré dobré časy? Sedíš tam? Skvelé! Sedí vec, akoby si bol s Brančim na káve. Ale nie si. Si v pohostinstve na vlakovej stanici. Mohol by si byť cestujúci jednej zimnej noci, ale to by sme sa museli vrátiť do roku 1979, a ten je ďaleko. Blízko sú tí dvaja, čo sedia pri vedľajšom stole. Spomínajú. A to mi nedá sa nespýtať.

Spomenieš si na deň, keď si prestal veriť v Ježiška? Teda, aby som bol presný, keď si zistil, že neexistuje. Že to celé nie je nič iné len podvod, ktorý na tebe spáchal veľký svet. Zničilo ťa to poznanie alebo ti to prišlo ako najkrajší podvod v histórii sveta? Komplot rodičov, dedkov a babiek a strýkov a tiet, krstných mám a otcov a všetkých veľkáčov, v ktorom je len láska. Túžba predať ti príbeh a s ním svet, v ktorom je možné všetko. Nekonečný svet. Nekonečný ako toto moje rozprávanie, a ešte som ti vlastne ani nič nepovedal. Cesty sa kľukatia

a ja stále odbieham. A k tomu ešte tie medovníky mi nesmú prihorieť. A už prihára. Dostávam sa k tomu naozaj dôležitému.

Podme si to zhrnúť ako zajtra sneh pred chalupou, kde sa stretne celá rodina. Bude toho kopec. Je zima, december, Štedrý deň a ty sedíš na vlakovej stanici a o pár desiatok minút ti ide vlak. Cestuješ za rodinou. Zbehneš do staničnej krčmy a objednáš si jeden čaj. Čítaš Amerických bohov. Počúvaš cudzí rozhovor. Jaj, prepáč, to najdôležitejšie som ti ešte nepovedal. V tomto svete už nikto neverí na zázraky. Ježiško a ani Santa už nenosia darčeky. Nemajú komu. Našli si iné povolania, ale raz za rok, na Štedrý deň, sa stretnú a spomínajú na staré časy. Pred rokmi by nemali čas a ani dôvod. Konkurencia sa nestretáva, konkurencia bojuje. Dnes sedia v staničnej krčme, pripájajú si a debatujú o časoch zašlej slávy.

Prepáč, musím sa spýtať. Veríš tomuto príbehu? Si ochotný uveriť v príbeh, čo ti dakto rozpráva? Vidíš tú krčmu? Vidíš Santu a Ježiška sedieť pri stole? Cítiš zápach staničného bufetu? Ak si aspoň raz doňho vkročil, tak na ten smrad nemôžeš zabudnúť. Nesie sa s tebou ako spomienky na prvé lego alebo bábiku. Neodvetraný svet a obliata podlaha, na ktorú sa návštevníkom lepia podrážky a smola. Obrus

plný štvorcov a flakov. Jeden by z nich mohol veštiť minulosť. Vidíš tam seba? Našťastie cestuješ za rodinou, lebo inak by ti prišlo aj seba samého ľúto, že tráviš tento sviatočný deň v bezútešnom svete. Ešte si mi neodpovedal, či veríš tomuto príbehu. Nie je nič dôležitejšie ako uveriť, inak to nemá zmysel. Veríš, že tam je staničná krčma, a že sú Vianoce, a že tam sedí Ježiško a Santa? Cítiš aj ten zápach? Skvelé! Pokračujeme.

Vedú živú debatu, akoby vyhrávali v polčase rozpadu 3:0. Ako po minulé roky, tak aj dnes spomínajú na radosť, ktorú prinášali, a aj na postupný úpadok. Stred sveta a potom stret s realitou. Život a účty. Počúvaš a postupne zisťuješ všetko. Santa je kamionista. Bol to prvý džob, čo mu napadol. V reklamách si nikdy nebral dabléra, tak mal dlhoročné skúsenosti so šoféromami kamiónu. Práca ho baví, a hoc v menšom, ale stále cestuje. Kým Santa väčšinu svojho života hľadal diery, ktorými sa dá dostať do domu, Ježiško využil diery na trhu.

21. storočie na neho čakalo. Internet je plný detských fotiek, ktoré zdieľali rodičia. Niektorí si z toho spravili živnosť. Dnes tie deti vyrástli a chcú odplatu. Malú a nevinnú ako Ježiško, a Ježiško tu je pre nich. Jeho tvár nevinného dieťaťa je ako stvorená na to, aby sa zrazu objavila pred dverami.

Najlepšie uprostred noci a v oblečení, ktoré rodičia dieťaťa dôverne poznajú. Spýta sa jednoduchú otázku: „Prečo?“. A potom si odfotí rodiča. A dieťa, dnes už dospelák, dostane balík a v ňom fotky. Či ich zazdieľa, je už na ňom. Ježiško dostane zaplatené. Nevodí sa mu zle. Má agentúru a nekonečný zástup klientov.

Občas si spomenú na toho tretieho. Volajú ho Dedo, ale už sa roky neukázal. Dost pil, rozprával zvláštne veci a často prekračoval hranice. To sa asi naučil doma. Naši dvaja známi sú aj radi, že ich neotravuje svojimi rečami. V minulosti mal dáke ambície, ale keďže nevedel naskočiť na rozbehnutý vlak asociálnych sietí, tak ho predbehli iní, ktorí svoju nenávisť pretavili do kariér. Tak aj my ho nechajme tak.

Takto by sme mohli pokračovať, ale snáď nechceš, aby mi prihoreli medovníky. Mohol by som ti povedať aj o náhlom konci ich kariér. Aj o tých zrušených spoluprákach. Dnes sa Santa už smeje na tom, ako sa od neho všetci postupne odvracali, a Ježiško mu vždy povie, že asi dostali klaustrofóbiu. Medovníky sú hotové. Idem ich zdobiť. Pozajtra sú Vianoce. Musím ešte zabaliť darčeky, ktoré sa aj tento rok z ničoho nič objavia pod stromčekom. To ako? Kto ich tam dal? A bude mlčať. Nedopovedaný príbeh je najlepší. Môže to byť zázrak a zázraky nesmú pominúť, lebo my dvaja už vieme, že nie je nič viac, než zázrak.

Tak zas raz. ●

Jasličky v pozlátku

Text a foto Jana Čavojská

Najväčšia má päť metrov, najmenšia sa zmestí do orechovej škrupinky. Krakovčania každé Vianoce vyrobia desiatky šopiek – jasličiek alebo scén narodenia Ježiška so svetielkami a pohybujúcimi sa postavičkami.

Maciej Moszew má 84 rokov a súťaže o najkrajšiu šopku sa zúčastňuje bez prestávky od roku 1960. 26-krát vyhral prvú cenu. A nikdy nevyrobil dve rovnaké šopky. Šopku – jasličky alebo scénu Ježišovho narodenia, však môže vyrobiť ktokoľvek. Existujú iba dve dôležité pravidlá: musí vychádzať z krakovskej architektúry a v jej centre musí byť svätá rodina. Všetko ostatné je na fantázii tvorcov. Vyrobiť šopku trvá celé týždne. Všetci zúčastnení ich potom v prvý decembrový štvrtok prinesú pod Mickiewiczovu sochu na

Hlavnom námestí. Táto zvláštna krakovská tradícia je od roku 2018 na zozname kultúrneho dedičstva UNESCO.

Kompozícia šopky je centrálna: hlavná veža v strede a dve po stranách. A ďalšie veže, kupoly, brány a vežičky podľa fantázie tvorcov. „Možnosti sú nekonečné. V Krakove máme vyše dvesto kostolov, k tomu zámky, kaštiele, niekdajšie sídla šľachty,“ hovorí jeden z tvorcov, Jakub Zawadzinski, ktorý aj reštauruje staré historické šopky. Ich materiál je stále rovnaký: kartón a drevo. Akurát kým v minulosti ich dekorovali farebným papierom, dnes používajú staniol. Šopky sú krásne farebné a lesklé. Ich súčasťou sa stali aj mechanizmy na baterky, pomocou ktorých sa maličké postavičky vo vnútri hýbu, a osvetlenie. Krakovské jasličky sú vlastne malými umeleckými dielami, ktoré súťažia a výstave nakupujú múzeá, zberatelia, ale aj hotely, reštaurácie a majitelia obchodov.

Vôbec prvý betlehem vyrobil svätý František z Assisi. Rád františkánov tieto vianočné dekorácie spopularizoval. S mníchmi sa pravdepodobne dostali aj do Krakova. Jeden z kostolov tam dodnes ukrýva najstaršie postavičky z betlehema, gotické sochy Márie a Jozefa zo 14. storočia. „Postupne k nim pribúdali ďalšie postavy ako anjeli, pastieri, traja králi, Herodes,“ vysvetľuje Jakub. Scéna narodenia Ježiša vtedy nebola statická. S bábkami ľudia hrali tento príbeh priamo v kostoloch – až kým to biskup v 18. storočí nezakázal. „Vyzeralo to tam už vraj ako na trhu, a v kostoloch má byť pokoj. Hraný príbeh sa presunul na ulicu. A vznikla tradícia skupín, ktoré pred Vianocami pred-

„Šopku – jasličky, môže vyrobiť ktokoľvek. Existujú iba dve dôležité pravidlá: musí vychádzať z krakovskej architektúry a v jej centre musí byť svätá rodina. Všetko ostatné je na fantázii tvorcov.“

vádzali hru o narodení Ježiša. Jeho súčasťou bol Herodes, ktorý chcel Ježiška zabiť, no pride Smrť, zotne mu hlavu a Diabol ho odnesie do pekla. A všetko sa dobre skončí.“

Približne v tom období začali kulisy vyzeráť ako paláce. Pouliční divadelníci si totiž mysleli, že tak pritiahnu viac zákazníkov. Trojmetrové konštrukcie zhotovovali profesionálni stavbári. V zime nemali čo robiť, tak stavali jasličky. Skupiny amatérskych hercov potom čakali na uliciach a trhoch, kým ich niekto zavolá zahrať vianočné predstavenie do bohatého domu.

Prvú šopku na spôsob dekorácie vyrobil pred 122 rokmi Michal Ezenekier. Z divadelnej tradície sa stalo umelecké dielo. Počas prvej svetovej vojny predstavenia o narodení Ježiška zmizli úplne a nevrátili sa ani v mierových časoch. „No ľudia chceli tradíciu zachrániť. V roku 1937 preto zorganizovali prvú súťaž o najlepšiu šopku. Druhý ročník ešte prebehol. Potom Krakov obsadili Nemci a šopky zakázali. No vznikla podzemná šopka. Herodes mal tvár Hitlera,“

hovorí Jakub. Súťaž obnovili v roku 1945 a konala sa aj počas pandémie covidu. Jakub vtedy vyrobil šopku bez postavičiek, jeho Krakov bol prázdny, rovnako ako boli kvôli lockdownu prázdne ulice miest na celom svete. Po tom, ako Rusko rozpútalo vojnu na Ukrajine, vyrobili Krakovčania šopky s budovami rozbitými ostreľovaním a s postavičkami ľudí, ukrývajúcich sa v pivniciach. Aj takto reagujú na aktuálne svetové dianie. Nájdu sa však aj veselšie poňaté šopky. Napríklad s témou ľudí, popíjajúcich v krčme pri hudbe v podzemí pod krakovskými Sukiennicami – populárnou historickou budovou tržnice.

Nikdy však nesmie chýbať svätá rodina. ●

Dokonalá pohoda a harmónia. Takéto Vianoce sú často iba v reklamách. Realitou je skôr stres, naháňanie sa za termínmi, nákupmi, pečenie a upratovanie. Zástankyňa minimalizmu Mirka Čechová poradí, ako si zjednodušiť život počas sviatkov.

Jednoducho Vianoce

Text Tamara Lištiaková

Foto Patrick Langwallner (Unsplash), Shutterstock

Nemal ani miesto, kde by sa mohol dôstojne narodiť. Jeho rodičia boli vzápätí na úteku pred krutým kráľom, ktorý ho chcel dať zabiť. Táto realita vianočných sviatkov – narodenie Ježiša, je dávno v úzadí. Nahradila ju komercia. Zahlcujeme seba a svoje príbytky nepotrebnými vecami, ktoré nám požierajú nielen peniaze, ale aj čas. Upratovanie všetkých harabúrd trvá, jeden-dva druhy koláčov nestačia, a to isté platí aj o jedle. A nezabudnime na dekorácie. Čím viac, tým lepšie. Alebo nie?

Trochu inak to vyzerá v domácnosti Mirky Čechovej, IT-čkarky, ktorá tvorí webstránky a vedie aj tú svoju minimalisti.sk. Pred desiatimi rokmi, keď sa sťahovala do domu, jej tento koncept učaroval. Jeho podstatou je zjednodušenie života odstránením nepotrebných vecí a aktivít.

A tak u nich na Vianoce používajú už 15 rokov ten istý umelý stromček. „Veď je ešte pekný a vôbec nemusí byť veľký, stačí aj meter dvadsať,“ hovorí Mirka. V obývačke majú svetelné ozdoby, na oknách nálepky, ktoré deti milujú, a vonkajšie dvere zdobí veniec. Žiadne ďalšie „čacky“.

Minimalisticky sa snažia pristupovať aj k darčekom. Deti dostanú tri: jednu hračku, po ktorej dlho túžia, oblečenie, ktoré potrebujú, a knihu, ktorá nielen poteší, ale aj vzdeláva. Na tom, kto čo potrebuje alebo chce, sa dohadujú v rodine spoločne. Mirka pocho-pila, že veľa darčiekov neznamená viac radosti. Babky sa toho snažia držať. „V širšej rodine sme zmeny zaviedli najmä po tom, ako sa nám nahromadili deti, synovci, netere. Dohodli sme sa so súrodencami a švagrovcami, že de-ťom kúpime jeden darček, ktorý bude zodpovedať ich vkusu a záujmom. Radšej nech dostane jeden zmysluplný dar ako niekoľko menších a úplne od vecí,“ vysvetľuje Mirka.

Nepreháňa to ani s pečením a vare-ním. Množstvo jedla a koláčov ochut-najú aj na návštevách.

ADVENTNÝ KALENDÁR INAK Minimalistický adventný kalendár nájdete na stránke minimalisti.sk. Na lístočky napíšete úlohy na každý deň a nalepte ich do skrine alebo nasypete do sklenenej fľaše. V úlohách sa mô-žete zamerať na seba: doprajte si čas zamyslieť sa nad životom, urobte niečo

pre svoje duševné zdravie. Úlohy pre deti sú zamerané na spoločné trávenie voľného času, zábavu alebo robenie dobrých skutkov.

ŠKATUĽA PREKVAPENÍ

Na vianočné varenie a pečenie sa Mirka pripravuje. Trvanlivé potraviny nakupuje aj mesiace dopredu, keď sú v akcii. Zároveň si tak minimalizuje stres. Ušetriť sa dá aj vďaka škatuli prekvapení, ktorú môžete plniť počas celého roka, keď v obchode vidíte vý-hodné a vhodné darčeky pre blízkych. Tie môžu byť aj z bazáru alebo second-handu, často tam majú úplne nové veci. Rodina najmä od detí ocení vlast-noručne vyrobené darčeky. Napríklad maľbu malého umelca v krásnom ráme. Mirka má aj ďalšie tipy: „Nehmotné, zážitkové darčeky, alebo členské do knižnice namiesto knižky.“

KVALITA VS. KVANTITA

Každý môže prispieť k tomu, aby sviatky pokoja a radosti boli udrža-teľnejšie. Riaditeľka pre udržateľnosť Jana Ružická radí pri darčekom

(NE)UDRŽATEĽNÉ VIANOCE

Počas týchto sviatkov vyprodukuje zhruba o 30 % viac odpadu ako počas iných dní v roku. Britské vládne oddelenie pre životné prostredie a potraviny odhaduje, že sa vyhodí asi miliarda vianočných programov a na výrobu baliaceho papiera vyrúbu približne 50 000 stromov. Pokiaľ ide o plasty, takéhoto odpadu vyrobíme asi 12 miliónov ton. To je akoby sme každú minútu naplnili smetiarske auto. Podľa štúdie spoločnosti Biffa obyvatelia Spojeného kráľovstva každý rok minú 365 000 kilometrov nerecyklovateľného baliaceho papiera – dosť na to, aby ním deväťkrát obtočili rovník.

uprednostniť kvalitu nad kvantitou. „Pri výbere kozmetiky a hračiek si všímajte, z akých materiálov, surovín a kde sú vyprodukované. Výrobky označené ekologickým certifikátom vyrobené v Európe sú vždy vhodnou voľbou. Ak chcete zvýšiť pozitívny sociálny dosah svojich darov, vyberte prekvapenie vyrobené v chrá-nej dielni, lokálnym slovenským výrobcom alebo kúpte lístky na

benefičný koncert,“ vyberá zopár tipov. Výbornou voľbou sú zmysluplné dary. Vďaka mnohým mimovládnym organizáciám a iniciatívam je možné v mene obdarovaného prispieť na projekty zamerané na boj proti klima-tickej zmene, podporu zdravia a vzde-lávania. Obdarovaný získa certifikát s osobnou správou či želaním. Naopak, jedným z najhorších príkladov darov je vianočný svetník, ktorý si oblečiete len počas sviatočného obdobia, alebo lacné kontaminované plastové vý-robky z Číny, ktoré často obsahujú ftaláty a ďalšie chemikálie ničiace životné prostredia aj naše zdravie.

UMELÝ ALEBO ŽIVÝ?

Na Vianoce sa v Európe vyrúbe pri-bližne 55 miliónov stromov. Zberné spoločnosti väčšinu z nich spracujú na kompost či drevotriesku. Stromy pestované na plantážach počas života produkujú kyslík, chránia pôdu pred eróziou a vytvárajú priestor pre rôzne druhy živočíchov. Zaujímavosťou je, že plantáže vianočných strom-čekov sú súčasťou hospodárenia na

poľnohospodárskej, nie lesnej pôde. To, ktorý stromček je ekologickejší, závisí od toho, ako dlho využivate umelý stromček, či bol ten živý dove-zený alebo je zo Slovenska, aké boli podmienky pestovania a podobne. „Vo všeobecnosti je však ekologickejší umelý stromček, ak sa používa viac ako desať rokov,“ konštatuje Jana Ružická. Vianočná výzdoba môže byť jednoduchá a prírodná. Vetvičky, listy, gaštany, škoricové tyčinky, orechy naplnia domov príjemnou atmosférou viac ako gýčové, plastové a často aj škodlivinami zapáchajúce ozdoby.

DOBRO NA ROZDÁVANIE

Od komercie k dobru, aj o tom môžu byť naše Vianoce. Aj počas sviatkov sa dá zapojiť do dobrovoľníckych aktivít, ako je vydávanie jedla pre ľudí bez domova. Nemusíme chodiť ďaleko a ak sa cítime na vystúpenie z komfortnej zóny, môžeme k sebe pozvať osame-lého suseda. Alebo mu aspoň odniesť malú pozornosť – koláčiky, zemiakový šalát, kapustnicu alebo iné dobroty. Veď radosť rastie jej rozdávaním.●

Sestry Panny Márie Útechy žijú medzi ľuďmi a pracujú v bežných zamestnaniach. Vo svojom dome v Nitre našli pokoj, bezpečie a novú rodinu ženy, ktoré to najviac potrebovali.

Text a foto Jana Čavojská

Sestra Paola vstáva ráno o pol piatej. Pomodlí sa sama. Sestry sa pri spoločnej modlitbe stretávajú o šiestej, no jej už o pol šiestej ide autobus z Nitry do Bratislavy. V ňom absolvuje hodinovú osobnú modlitbu, meditáciu, stretnutie s Bohom – každodenná súčasť života v Kongregácii Sestier Panny Márie Útechy. Po príchode do Bratislavy ide ešte na omšu. O ôsmej ráno jej začína pracovná doba. Sestra

Paola je od novembra naša kolegyňa v OZ PROTI PRÚDU. Pochádza z Argentíny, na Slovensko prišla pred osemnástimi rokmi. Ako misionárka je kedykoľvek pripravená ísť tam, kde ju jej rád potrebuje.

Sestry Panny Márie Útechy sú činný rád. Na svoje fungovanie si zarábajú v bežných zamestnaniach. Paola je sociálna pracovníčka. Ďalšie dve sestry z nitrianskeho domu, zhodou

okolností sú obe Zuzany, pracujú ako farmaceutka a špeciálna pedagogička. V ich dome neďaleko kalvárie býva momentálne 22 ľudí. Majú tu trinásť vysokoškolských študentiek, dve rodiny utečenkýň z Ukrajiny a Simonku, mladú ženu, ktorá nemala kam ísť a potrebuje si vyliečiť telo aj dušu.

ZÁ

MIESTO PRE ŽENY

Na Slovensku bol pre sestru Paolu najnáročnejší jazyk. Prvé mesiace chodila do jazykovej školy. Popri tom pomáhala v nocľahárni Depaul. Bol to jej prvý kontakt s ľuďmi bez domova. Potom ju kongregácia poslala do Žiliny. Sestry tam pracujú v nocľahárni a dennom centre Diecéznej charity. „Vtedy mali nocľaháreň iba pre mužov. Keď potrebovali nocľah ženy, nechali ich v jedálni alebo na chodbe. Tak sme sa rozhodli, že otvoríme nocľaháreň pre ženy,“ rozpráva sestra Paola. „Dodnes mám fotku prvej, ktorá u nás prespala. Volá sa Milka a drží časopis NOTA BENE.“

Ponúkali desať postelí, no keď bolo treba, pridali matrace. Všeobecne je bez domova menej žien ako mužov. „Vždy hľadajú nejakého muža. lebo byť sama na ulici je veľmi tvrdé,“ hovorí sestra Paola. Veľkou výzvou je podľa nej pomoc závislým. „Kedysi sme väčšinou riešili závislosť na alkohole. Dnes je na ulici veľa mladých, ktorí

↙ Sestra Zuzana so svojimi žiakmi.

↓ Sestra Paola pred výdajňou NOTA BENE. Rozhodla sa nenosiť habit.

ZRA

prišli z detských domovov a skončili so závislosťou na drogách.“

Klientky a klientov nocľahárne ničí chudoba, závislosti, psychické ochorenia a beznádej. „Mnohí nám zomreli,“ spomína sestra Paola. „Starší kolega mi raz povedal: sestra, ak dokážeme urobiť niečo, aby zomreli v dôstojnosti, urobíme veľa.“

NEMAJÚ NIKOHO

Oproti budove charity je totiž niekoľko bytoviek, obyvatelia ktorých sú väčšinou nezamestnaní, závislí na drogách a alkohole alebo sami drogy predávajú. Matky z tej komunity chodiať aj na charitu: po pečivo za päť centov, oblečenie a poradenstvo.

V nocľahárni je 35 postelí pre mužov a 15 pre ženy. „Aby sme udržali poriadok, nemôžeme prijať klienta pod vplyvom alkoholu,“ vysvetľuje sestra Carmen. Dodáva, že robia výnimky. Nepošlú preč chorého ani nevyhodia ľudí, ak vonku mrzne.

Sestra Carmen je zo Španielska. Do Žiliny prišla pred štrnástimi rokmi. Za ten čas zažila aj pozitívne príbehy klientov. „Oni nemajú nikoho. Potrebujú, aby sa o nich niekto zaujímal. Vtedy sa pohnú ďalej. Mali sme pani, ktorá bývala s psychicky chorým priateľom. Keď zomrel, skúsili sme ju z toho života vytiahnuť. Dnes má bývanie a prácu.“ So sestrami a kolegami poznajú v Žiline každé zákutie, kde prespávajú ľudia bez domova. Chodia

za nimi, niekedy len na kus reči, inokedy im prinesú, čo treba. Snažia sa ich motivovať k pozitívnej zmene. Pri klientoch s psychiatrickými diagnózami je to však takmer nemožné. „Práve tu máme jedného. Odmieta sa osprchovať a prezliecť. Potreboval by hospitalizáciu na psychiatrii. Ale nemáme ho kam poslať.“

Kým na ulici platí zákon silnejšieho, v nocľahárni zachraňujú najzraniteľnejších. Priestory im otvárajú aj na Vianoce. „Sú to pre nich komplikované dni. Je im smutno. Nechceme, aby boli sami,“ hovorí sestra Carmen. „Rozprávame sa, hráme hry, pozeráme filmy, aby prišli na iné myšlienky. Spomínajú na rodinu, na Vianoce doma. V menšej nocľahárni bola atmosféra rodinnejšia, do programu sme zahrnuli aj zvyky, aké si klienti pamätali z detstva.“

ČAKANIE NA PLUSKO

Sestry sa stretávajú podvečer doma. Vtedy je čas na spoločnú modlitbu, rozhovor aj večeru. Je utorok. K nitrianskym sestram v utorok prichádza kňaz a v kaplnke slávi svätú omšu. Dnes je zostava komorná, študentky majú beanie, tak ich je tu len pár, ale atmosféra je o to radostnejšia. Sestra Zuzana so Simonkou hrajú na gitarách a jedna z vysokoškoláčok na husle. Po omši nachystajú sestry v spoločenskej miestnosti čaj a sladkosti. Sestra Paola sľúbila ostatným, že ich naučí pliesť makramé náramky, ako ich robia v Bolívií. Priniesla špeciálne nite, kupuje ich v Španielsku a v Argentíne – raz za dva roky môže ísť domov na mesačnú dovolenku.

Pri stole a náramkoch sa stretávajú všetci: aj študentky, aj Simonka, ktorej sestry poskytli dočasný domov, aj Aňa s Oľgou z Ukrajiny, ktoré tu s deťmi našli bezpečie pred ruskou vojnou a každý deň čakajú na správu od mužov a syna. Bojujú na fronte a keď môžu, pošlú aspoň symbol +. Znak, že sú nažive. Aňa hovorí, že na to plusko čaká netrpezlivo celý deň, neustále kontroluje mobil a myšlienkami je pri mužovi. Obe ženy sa zhodnú na tom,

KY

že tu našli novú rodinu. Sestry ich podržali psychicky, pomohli im nielen s ubytovaním, ale aj so školou pre deti, s lekármi, nemocnicou. Zuzana našla Oľge prácu, v škole práve potrebovali upratovačku, tak žena, ktorá doma pracovala vo finančníctve, upratuje – ale je za to vďačná. Aňa robí v kozmetickom salóne. Obe sa túžia vrátiť domov. Akurát deti sa po takmer troch rokoch už cítia viac doma v Nitre.

NEHA PRE DUŠU

Na Vianoce budú všetky spolu. Viani varili slovensko-ukrajinskú štedrú večeru. Ozdobili stromček, rozдали si skromné darčeky. Na Sloovensku je len šesť sestier Panny Márie Útechy. Obvykle trávajú spolu 26. december aj posledný deň v roku. V tichosti ďakujú za uplynulý rok a prosia o požehnanie toho ďalšieho.

Tento rok bude s nimi aj Simonka. Má 29 rokov. Od malička žila medzi drogovými závislými, nejakú dobu na ulici, brala pervitín. Napriek tomu sa vždy dokázala o seba postarať. Zmaturovala, ťahala práce, brigády, aby si zaplatila podnájom a unikla

z prostredia drog. Cestovala po Európe, prešla Maroko. Štyri roky sa starala o umierajúcich. „Myslela som si, že to bude smutné. Bolo to skôr upokojujúce. Bolo mi cťou môcť tých ľudí odprevať, vidieť, že už im je dobre, lebo predtým boli v bolestiach. Pochopila som, že to nie je koniec, ale fyzický svet sa mení na duchovný,“ hovorí.

„Nemala som možnosť užiť si šťastnú rodinu. Teraz mám pocit rodiny a sesterstva. Sestry mi ukázali, že Boh je nežný. Nie je to trestajúca sila. Takú nehu by mala spoznať každá ľudská duša.“

Život, s ktorým si dlho nevedela poradiť, jej zmenili dve veci. Najprv lekár, keď jej podal výmenný lístok na hospitalizáciu na psychiatrii. Tam prešla detoxom a ukončila vzťah s patologickou rodinou. A potom, keď sa z ciest vrátila do Nitry a prišla do kostola. „Bolo to posledné miesto, kam som ešte mohla ísť. Posadila som sa, hral organ a mne začali tiecť slzy,“ rozpráva.

Bývala vtedy v podnájme s mužmi. Vzhľadom na to, čo v minulosti prežila, sa tam necítila bezpečne. Ujal sa jej jeden kňaz a zavolať sestram, či nemajú voľné miesto. Pôvodne to malo byť na dva mesiace. No Simonka skončila v nemocnici. Dievča, ktoré bolo dovtedy odkázané samo na seba, tam sestry navštevovali. Nosili jej polievku, pýtali sa, čo potrebuje. Keď bola na tom najhoršie a lekári nedokázali predpovedať, či prežije, jej kamarát kňaz požiadal biskupa, či by jej mohol udeliť sviatosti. „Nakoniec to dopadlo dobre. Prepustili ma a sviatosti som prijala tu v kaplnke. Sestry mi potom urobili oslavu. Vynahrádza sa mi všetko, čo som doteraz nepoznala. Nemala som možnosť spoznať, čo je to rodina. Tu

„Povolanie k zasvätenému životu je záležitosť srdca. Nedá sa opísať. Možno trochu pripomína stav, keď sa človek zaľúbi.“

← Sestra Zuzana (vpravo) a Simonka (druhá zľava) hrajú na svätej omši.

↙ Večerné stretnutie pri výrobe náramkov.

prežívam puto rodiny a sesterstva. Sestry mi ukázali, že Boh je nežný. Nie je to trestajúca sila. Takú nehu by mala spoznať každá ľudská duša.“

SMUTNÉ DETI

Simona získala pocit bezpečia a sebahodnoty. „Kto ju nemá, cíti sa byť nehodný dobrých vecí. Ujde aj pred pomocou,“ myslí si. „Dejú sa mi tu veľké veci. Napríklad, keď ma sestry pozvú, aby som sa s nimi naobedovala. To som nezažila ani v rodine. S nimi mám Vianoce každý deň.“

Sestra Zuzana vstúpila do kongregácie, keď mala 21 rokov a študovala na univerzite. Teraz pracuje na základnej škole svätého Gorazda a študuje špeciálnu pedagogiku. „Už ako malá som rada pomáhala spolužiakom, keď niečo nevedeli, a doučovala som ich,“ spomína. „Vždy som robila to, z čoho mám radosť a pomáhalo to druhým. To ma priviedlo k špeciálnej pedagogike.“

Pozoruje, že kedysi veselí deti sú teraz smutní. „Zasiahla ich pandémia covidu, hlavne extrovertné a živé deti. Potom im do životov vstúpila vojna a neistota. Mali sme v škole nahlásené bomby. Niektoré deti to znášali zle a plakali. Tieto krízy ich zraňujú.“ Zuzana si spomína na radosť detí, keď sa po pandémii konečne vrátili do školy a k spolužiakom. „No s následkami sa vyrovnávame dodnes.“ Ponúka im okrem iného aj individuálne rozhovory. Nielen pre deti, ale aj pre rodičov a kolegov. „Také sprevádzanie ma naplňuje najviac. Boh chce, aby sme boli

šťastní tam, kde sa práve nachádzame. Aby každý dosiahol svoj potenciál a našiel si vo svete miesto, kde uplatní svoje schopnosti a bude sa tešiť z toho, čo robí.“

AKO KEĎ SKOČÍŠ S PADÁKOM

Druhá sestra Zuzana je klinická farmaceutka. Milovala svoju prácu v nitrianskej nemocnici, robila poradenstvo pri terapiách, klinické skúšanie liečiv, chodila na konferencie. „Na tých kongresoch bolo všetko honosné. Hotely, jedlo. Cítila som, že tam nepatrím.“ Študovala teológiu pre laikov, lebo v organizácii eRko sa venovala deťom. Kedysi bola v škole kvôli náboženstvu marginalizovaná, lebo jej rodičia za komunizmu povedali, že nebudú žiť dvojtvárne a otvorene chodili do kostola.

Na kurzoch pre katechéty sestra Zuzana cítila, ako ju Boh priťahuje. Zo Španielska vtedy prišli dve sestry Panny Márie Útechy. Oslovilo ju, ako blízko mali k ľuďom. Vnímala, že to je aj jej miesto. Hovorí, že povolanie k zasvätenému životu je záležitosť srdca. Nedá sa opísať. Možno trochu pripomína stav, keď sa človek zaľúbi.

Lenže mala prácu, ktorá ju veľmi naplňovala. Nevedela, či by v nej mohla pokračovať, to závisí od kongregácie. „Myslela som si, že musím všetko zanechať. Vnútorne som sa s tým lúčila a odplakala som si to. To nie je celkom bežné, obyčajne sú ľudia nadšení, keď majú vstúpiť do zasväteného života.“ Mala 27 rokov, keď sa všetkého zriekla.

„Zrazu som cítila slobodu. Ako keď skočíš s padákom a nevieš, kam letíš ani či sa ti otvorí.“

Nakoniec bolo všetko oveľa jednoduchšie. Keď sa po noviciáte vrátila z Ríma a zo Španielska, začala najprv pracovať v žilinskej nocľahárni a neskôr v lekární. Ako farmaceutka sa zamestnala aj po preložení do Nitry. „Stávali sa nám úžasné veci. Napríklad na Mikuláša sa ozval pán, že rušia ubytovňu a či nechceme posteľ, stoličky a chladničky, inokedy nám niekto daroval peniaze. Aj keď sme sa na vedenie nocľahárne spočiatku necítili, napríklad ja nie som organizačný typ, prichádzali k nám dobré veci a fungovalo to.“

Keď sestra Zuzana hovorí o Bohu, hovorí o láske. „On nás nemiluje preto, čo robíme, akí sme a čo mu vieme dať, ale preto, že sme. Jeho láska nezávisí od našich skutkov, zásluh, schopností. Miluje úplne každého. Aj Romana, ktorý prespáva na ulici a minule nám rozbil okno kameňom. Len ako dať ľuďom vedieť, že je tu niekto, komu na nich naozaj záleží? Možno prostredníctvom našej práce. A potom budú môcť zažiť také zážitky ako Simonka.“●

Cesta za večerným koňom

Dánska spisovateľka slovenského pôvodu a renesančná žena Iboja Wandall-Holm vytvorila svoju najnovšiu knihu ako 101-ročná.

Písala a prekladala básne aj články do novín, hovorí viacerými jazykmi, spieva. Z jednoduchých slov skladala príbehy, v ktorých sa možno zastaviť a zasnívať podobne, ako pri sledovaní letiacich oblakov. Iboja Wandall-Holm, dánska spisovateľka slovenského pôvodu, životom aj písaním pripomína telefónnu centrálu zo svojej knihy Večerný koň. Spája v sebe množstvo dráh, ktoré by sa inak stretávali ťažko. Aj tu sa zbícha blízke a ďaleké,

Text Dagmar Gurová
Foto Kim Agersten

stratené a znovu nájdené, strašidelné a nádejné. A tiež nečakané a zázračné, ako kučeravé šteniatko, s ktorým sa lepšie zvláda choroba aj otravné sťahovanie.

Dvanásťročná Anne, hlavná hrdinka Večerného koňa, si každých pár rokov musí zvykať na iný domov, spoznávať nové zákutia, hľadať si kamarátov. Našťastie má veľkú fantáziu a malú sestru Lenku, pri ktorej sa nikto nenudí. Ich otca nebaví okopávať hriadky, ale rád si zahrá na klavíri a pracuje na tom, aby sa ľuďom žilo lepšie. Mama klepe na stroji, vymýšľa rozprávky a všetko smiešne aj ťažké, s čím sa stretnú, pohotovo premieňa na hravé básničky.

Rodina z Večerného koňa má v sebe kus Iboje a jej najbližších. Ich

nevšedno-všedné príhody sa udiali kedysi dávno na dánskom vidieku, no poľahky by sa mohli stať dnes na Slovensku. Ak si odmyslíme mobily, jediným rozdielom oproti súčasnosti je v nich dostatok času – na spoločné pečenie žemlí, rozhovory, huncútstva, pozorovanie prírody.

PREPOJENÉ TRAJEKTÓRIE

Kniha pre deti, ktorá baví aj dospelých, má zaujímavú históriu. V 60. rokoch ju Iboja napísala po dánsky. Nedávno, vo veku nad sto rokov, ju vytvorila znova. Po slovensky. „Svoju rolu v tom zohrala pandémia a Ibojina kamarátka Ľubica Pedersen, Slovenka, ktorá žije v Dánsku,“ hovorí Ján Púček, ktorý ako knižný redaktor vydavateľstva Absynt s Ibojou v minulosti spolupracoval na vydaní autobiografie s názvom Moruša. „Ľubica jej navrhla, či by nestála o preklad niektorej zo svojich starších kníh do slovenčiny. Iboja to odmietla. Rozhodla sa, že Večerného koňa napíše sama.“

Ľubica Pedersen urobila prvé redigovanie textu a Ján Púček ju ponúkol Jane H. Hoffstädter z vydavateľstva E.J. Publishing, kde tento rok aj vyšla. Ilustrovala ju Ivana Kozlai Lauridsen, opäť Slovenka žijúca v Dánsku, navyše neďaleko miest, ktoré sa objavujú v knihe.

Popri tom, ako na nej spolupracovali, nachádzali ďalšie vzájomné prepojenia. Ján o niektorých vedel už z rozhovorov a mailov, ktoré si s Ibojou vymieňal pri práci na Moruši. Oboch spája Liptovský Mikuláš. Pre Iboju tvoril spolu s okolitou prírodou zásadnú krajinu detstva. Ján tam dodnes navštevuje svojich rodičov. Každý z nich mesto poznal v inom čase, no obaja si chodili čítať na kopec za železničnou traťou. Iboja popri tom pozorovala oblaky, Ján vlaky.

„Keď som ju navštívil v Kodani, mal som pocit, akoby sme sa poznali odjakživa,“ hovorí. „Myslím si, že to zažíva viac ľudí, ktorí ju čítajú.“

Osobné paralely s Ibojou objavila aj vydavateľka Jana H. Hoffstädter. „Bola rovesníčkou mojej starej mamy, ktorá pochádza z Liptovského Mikuláša. Hoci sa osobne nestretli, ich trajektórie sa celoživotne prelínali,“ hovorí. „Môj starý otec ako čerstvo skončený vysokoškolák učil výtvarnú na gymnáziu, kde Iboja študovala. Stará mama

„Poľsky a rusky sa naučila v koncentračnom tábore. Česky v Prahe, kde študovala a pracovala v rozhlase. Na neskorších cestách po svete sa naučila po anglicky a pochytila základy perzštiny, arabčiny či africkej swahilčiny.“

sa neskôr v Bratislave kamarátila s jej sestrou Dalmou Špitzerovou.“

DEMOKRACIA, KULTÚRA, TOLERANCIA V mailoch, ktoré si spolu píšú, Iboja často spomína na detstvo. Liptovský Mikuláš má stále v sebe, cíti k nemu silné puto. Vnímala ho ako malé, ale demokratické mesto, v ktorom si pripadala rovnoprávna s ostatnými. Navzájom sa v ňom prelínali, tolerovali a obohacovali rôzne kultúry. Skôr, než sa Iboja narodila, tam vznikla prvá verejná knižnica na Slovensku a prvé stále ochotnícke divadlo. V jej časoch tam pôsobili všemožné kultúrne spolky. Na každoročnej akadémii spoločne vystupovali evanjelici, katolíci aj židia, ktorí tu znášanelivo spolunažívali.

Po roku 1939 sa všetko zmenilo. Iboja ešte stihla zmaturovať, ale jej spolužiaci z gymnázia si už obliekli gardistické uniformy. Čoskoro sa začali arizácie. Židia nesmeli ísť na kúpaliská ani do kina. Keď sa v roku 1942 rozbehli deportácie, Ibojin otec rozhodol, že staršie dcéry sa pokúsia ujsť za hranice. Jedinou možnosťou bolo Maďarsko, kde museli rýchlo zvládnuť novú reč. Iboji to šlo ľahko, tak ako s mnohými ďalšími jazykmi. Poľsky a rusky sa naučila v koncentračnom tábore. Česky v Prahe, kde študovala a pracovala v rozhlase. Na neskorších cestách po svete sa naučila po anglicky a pochytila základy perzštiny, arabčiny či africkej swahilčiny.

JEMNÁ SILA

Väčšinu života prežila v Dánsku, kam sa s manželom a staršou dcérou odsťahovala po tom, ako atmosféru v Československu otrávil komunistické represie 50. rokov. Dánčinu si osvojila tak, že v nej začala písať. Poéziu, knihy pre deti, články do novín. Do jazyka nového domova

prekladala básne zo slovenčiny, češtiny, poľštiny i maďarčiny. Významný dánsky literárny kritik sa vyjadril, že Iboja má lepšiu dánčinu, ako mnohí tamojší básnici.

„Súvisí to asi s tým, že má hudobný sluch a spieva,“ hovorí Jana. „Je to renesančná žena. Tvrdohlavá, vrúcna a citlivá, schopná okamžitej sebareflexie.“

S Jánom sa zhodujú, že v Iboji je neuveriteľná jemná sila. Tá jej zrejme pomohla prežiť Osvienčim aj smrť rodičov a dvoch najmladších súrodencov, ktorých zastrelili v posledných dňoch pred oslobodením. Verila, že svet sa stane lepším a nič podobné sa nezopakuje. O to ťažšie znáša pocit, že sa vraciame v čase. Stále ju však dokážu udiviť a nadchnúť drobnosti ako kamene, vetrom vyčistený vzduch, šarkan na oblohe, pesničky a dobrí susedia. Toto všetko a ešte viac preniesla do Večerného koňa, ktorý je aj o tom, ako popri strachu cítiť šťastie, že sme na tejto Zemi. ●

Žijem

Ak niečo naozaj chcete a nie je to nič, čo by niekomu ubližovalo, a pôjdete za tým celým srdcom a s láskou, určite sa to splní, hovorí muzikant a autor rozprávok Braňo Jobus.

si rozprávkový život

Text Karol Sudor
Foto Tomáš Hrivňák

Ľudia ho poznajú najmä ako muzikanta. On však od malička túžil napísať rozprávkovú knihu. Odvahu nechať nahliadnuť cudzích ľudí do svojho hlbokého vnútra však nabral až pár rokov pred štyridsiatkou, keď začal abstinovať od alkoholu. Vtedy sa oslobodil a začal si plniť sny.

Na jeseň vám vyšla nová rozprávková kniha. Často sa hovorí, že odvahu a kreativitu dodáva práve alkohol. Vám ju dodala abstinencia?

Áno. V súvislosti s alkoholom sa síce hovorí o odvahe, ale nesedí to. Alkohol ju dodáva iba v prvých mesiacoch či rokoch. Napríklad idete na pódium ako spevák a myslíte si, že alkohol vás odviaže, zbaví trémy. Lenže je to celé dočasné a umelé. Sú to trápne a nefunkčné barličky, ktoré si len nahovárane. Najsilnejšou drogou je sloboda. Až tá vám umožní rozbehnúť sa.

Užili ste si v detstve dostatok rozprávok? Čítali vám ich rodičia?

Málo, ale chodieval som na noc k dedkovi a babke. Dedko si hocikedy

ľahol vedľa mňa a začal rozprávať príbehy. Napríklad, že na povale máme plnú nošu rozprávok. A stále si nejakú vymyslel. Babka tomu hovorila, že „tlápe“. Po rokoch som sa prichytil, že robím to isté. Ani jednému svojmu dieťaťu som nečítal rozprávky, vždy som si ich vymýšľal. Zhasli sme v izbe, ja som rozprával somariny a deti sa náramne zabávali.

„Ako antišportovec som vždy chcel prejsť sto kilometrov. Viete, ako sa mi to podarilo? Okolo svojho domu som si nakreslil ležatú osmičku, teda desaťkilometrovú trasu. Dom bol v jej strede. A začal som kráčať.“

Prečo je vlastne dôležité, aby rodičia deťom buď čítali, alebo si vymýšľali príbehy?

Vzniká tesný kontakt, krásne puto. Dieťa si od istého veku dokáže čítať rozprávky aj samo, ale nie je nádherné, keď sú rodičia a deti pokope, keď trávia čas spolu? To sa nedá nahradiť. Zámerne teraz nehovorím o rozvíjaní slovnej zásoby, o učení sa hodnotám, o rozlišovaní dobra a zla, o poučeníach, ktoré z príbehov vyplývajú. Najdôležitejšie je prežívať ten príbeh spolu.

Často spomínate, že pre vás je dôležitá sloboda.

Lebo viem, akú cestu som si musel prejsť. Keď je človek slobodný, dokáže veľké veci. Aj na rozprávkovom svete sa mi najviac páči sloboda. Preto si v ňom robím, čo len chcem. Žarty a recesia ma bavia celý život. A v rozprávkach sa môžem totálne vyblázniť. Čím väčšie šialenstvo a bláznovstvo do nich dáte, tým lepšie. Nie sú tam žiadne

obmedzenia. Preto platí, že rozprávka rovná sa sloboda.

My starší si pri rozprávkach z detstva zrejme spomenieme najmä na viachlavých drakov, kráľovstvá, princezné, princov bojujúcich o ich ruky, pričom vždy vyhrá nejaký outsider. Vaše príbehy sú o inom a naznačujú to už mená postáv – Jalafáš, Chrontulienka, muflón Ancijáš, komissár Mrodge, červotoč Chrumo...

Milujem tvoriť postavy, formovať ich, vsádzať do príbehov. Robím to jednoducho – opisujem, čo som zažil. Napríklad najnovšia kniha Muflón Ancijáš v opere vznikla, lebo v Slovenskom národnom divadle sa naozaj hrá predstavenie pre deti Muflón Ancijáš na motívy mojej staršej knižky, navyše som k nemu napísal libreto. V nových rozprávkach opisujem, čo som prežíval na skúškach v divadle.

Stále platí, že každý rok vo februári odcestujete na Maurícius a napíšete tam novú knihu?

Áno. Už od šiestej ráno ležím na lehátku pri Indickom oceáne a píšem. Každý deň. Ak som tam 20 dní, vytvorím si najlepšie možné podmienky a nápady pretavujem do rozprávok. A keďže sám mám pohodu, cítiť ju aj z výsledku. Takto vznikla

aj predposledná kniha Ako zemepána Vymletého spravodlivosť zomlela.

Hoci ide o rozprávku, cítiť z nej, že narážate na našich politikov pri moci.

Veď vravím, že píšem to, čo zažívam. Naši mocipáni si dnes dovoľujú všetko, lebo majú pocit, že sa im nič nemôže stať. V rozprávke to môžem potiahnuť ďalej, ukázať, že kto šíri nenávisť a zlo, toho si raz spravodlivosť nájde. A platí to aj o dnešku, hoci rozprávku som časovo vsadil do stredoveku a dejovo do skutočne existujúceho veterného mlyna na Morave.

Príbeh odráža to, čo občas zažíva každý človek – bezmocnosť z nespravodlivosti.

A preto je jednou z hlavných postáv Justícia Nepochybná. Motám reálny život s rozprávkovým svetom. Nechcem, aby to bola len bezduchá zábava, ktorú máme všetci radi, recesia, nechcem prvoplánové žarty. Príbeh musí vysieľať niečo navyše, hoci si to možno všimnú len dospelí, nie deti.

Musia sa rozprávky končiť vždy dobrom? Je to podmienka?

Malo by to ostať slobodné. Nie všetko v živote sa končí dobre. Aj v rozprávke môže umrieť dobrý človek.

V minulosti to bolo dokonca extrémnejšie – princezné sa zvykli za trest zamurovať do komnaty, drakom sa sekali hlavy, kadekto mal odvisnúť na šibenici...

Áno, ale vždy sa to končilo sloganom „a žili šťastne, až kým nepomreli.“

Dobro v rozprávkach vždy vytrčalo. Tak je to v poriadku, ale vy ste sa pýtali, či je dobrý koniec podmienkou. Nemusí byť. Samozrejme, ak sa deje niečo pekné, je to príjemné. Je pekné, ak Chrontulienka v mojom príbehu naučí malého Jalafáša hygienickým návykom. Nemal ich, lebo to tak chceli sudičky Špina Špinavá a Chronta Chrontavá. Je milé, keď zemepán Vymletý, ktorý neustále činí zlo, lebo ide o jeho hobby, je konečne potrestaný. Je to krajšie, ako keď rozprávka na konci dieťa zarmúti alebo rozplače.

Napadá mi Hans Christian Andersen. Jeho rozprávky boli plné utrpenia, nespravodlivosti, ale aj priania si dobra, slobody.

Jedna z mojich knížiek sa volá Ako Štefan Drco vyhral kopu hnoj. V podstate ide o dve knihy, lebo sa dá začať čítať z oboch strán. Ide o sedem rozprávok, ktoré sú do polovice rovnaké.

„Na rozprávkovom svete sa mi najviac páči sloboda. Nie sú tam žiadne obmedzenia, preto si v ňom robím, čo len chcem.“

Keď knihu čítate z jednej strany, skončia sa dobre, teda siedmimi cnosťami, keď z opačnej, skončia sa zle, siedmimi hriechmi. Čitateľ sa môže slobodne rozhodnúť.

Tú knihu som napísal, lebo som si uvedomil, že osobne som sa najviac v živote trápil vtedy, keď som bol nerozhodný. Keď je človek na ostrej hrane nerozhodnosti mesiac alebo rok, čert to ber, ale keď ide o dlhé roky a stále nevie, čo má urobiť, to už je zásadná strata vzácneho času aj energie, tobôž v kontexte, že na tomto svete nemáme pridelený neobmedzený čas.

Štefan Drco vyhral kopu hnoj ako prvú cenu v tombole. Nepotreboval ho, a tak si ho nechal vykydnúť na záhumienku za

domom. A keďže bol nerozhodný, šiel sa do sveta naučiť rozhodnosti. Ešte len prešiel cez dvorček a už sa zasekol – práve pri kope hnoj, lebo sa nevedel rozhodnúť, či ju obísť po ľavej alebo pravej strane. Celú knihu tak len čučí do hnoj a sleduje, čo sa v ňom deje.

A deje sa toho veľa, a skončiť sa to môže dobre aj zle – cnosťami aj hriechmi. Poviem aj iný príklad. Ešte na strednej škole za socializmu som si kúpil čučo, teda lacné víno, a vypil ho. Chytili ma a dostal som trojku zo správania. Spolužiak, ktorý v obchodnom dome ukradol dáždňik, ju dostal tiež. Vnímam som to ako veľkú nespravodlivosť – ja som si za vlastné peniaze kúpil niečo mimo školy, kým spolužiak kradol, ale potrestaní sme boli rovnako. A už je z toho možné napísať krásny príbeh o tom, že každý by si mal dobre rozmyslieť, čo ide urobiť, lebo sa to môže skončiť aj zle.

Na vašich rozprávkach je špecifické, že sa na nich dokáže smiať môj osemročný syn, ale aj my s manželkou. Akurát syn sa smeje na iných miestach. Ako sa to dá skĺbiť, keď očakávania malých detí a dospelých sú z princípu odlišné?

Za toto vám úprimne ďakujem, lebo presne takto k tomu pristupujem. Chcem, aby rozprávka bavila deti aj dospelých. Keď ju píšem, dokonca približne viem, kde sa bude smiať dieťa a kde jeho rodič či starý rodič, lebo dieťa to ešte nepochopí. Nikdy som čitateľov nedelil na vekové kategórie, moje príbehy nemajú vekový strop.

V knihe Plajko píšete o svojej manželke.

Zoznámili sme sa na besede v škole, kde učí. Povedal som jej, že píšem knihu o tom, ako sa plnia sny a želania, a nech mi teda povie, čo by chcela ona. Prezradila, že by chcela byť v knihe. No tak tam hrá hlavnú úlohu. Dieťa, ktoré knihu číta, o tom nevie, ani to nepotrebuje vedieť, ale ja to viem. A viem aj to, že ona mi potom tiež chcela splniť nejaké želanie, a tak som ju poprosil, aby mi upratala dom. Vyhodila mi moje obľúbené deravé a vyťahané tepláčky, ktoré sú v knihách o Muflónovi Ancijášovi. Pre ňu boli handrou. Tak

mi navrhla, aby som si povedal ešte jedno želanie. Odpovedal som, že „ber si ma za muža“. No a dnes máme doma aj štvorročného syna Jonáška. Takto sa plnia želania.

Cez červotoča Chruma v knihe Ja nič, ja muzikant, privádzate deti k láske k hudbe.

Jožko Lupták, skvelý violončelista, raz hral na nástroji, ktorý má dvesto rokov a jeho cena je asi stotisíc eur. Zrazu mi povedal: Vieš, čo sa stalo? V tom violončele mi našli červotoča. Ako to dopovedal, podal som mu ruku a poďakoval, že práve vymyslel novú rozprávkovú knihu. Cez violončelo sa dá spoznať vážna hudba, ale Chrumo sa potom zavrúta aj do basgitary člena skupiny Kiss, a tak spoznáваме rockovú hudbu. Potom prejde do klarinetu ruského generála, ktorý má na starosti jadrové ponorky po záručnej lehote, a tak deti zoznamujem s dychovými nástrojmi. No a potom sa na Slovensko v rámci kšeftov politikov kúpila z Ruska jadrová ponorka po záručnej lehote, akoby nám fakt nič iné nebolo treba. A keďže nemáme more, umiestnili ju pod hladinu Liptovskej Mary, kde trénuje naša vojenská dychovka tak, aby ju nikto nepočul. Je to postavené na kontraste, že červotoč Chrumo miluje hudbu, ale vrтанím sa v hudobných nástrojoch ich vlastne ničí. V podstate tak ničí to, čo miluje. Ako naši politici. A viete, ako to je, keď niekoho prichytia pri niečom nekalom – povie, že ja nič, ja muzikant.

Písaním rozprávok sa to nekončí. Hneď po ich vydaní cestujete za deťmi po celom Slovensku, kde im z nich čítate aj o nich spievate.

Robím to, lebo ma to baví. Ku každej knihe si vymyslím pesničku. Spontánne ma začali volávať knižnice aj školy, mestá a dediny, ktoré robili kultúrne akcie. Lenže robil som v atómovej elektrárni a mohol som tam chodiť len v rámci 25 dní dovolenky. Takto to bolo desať rokov. Tak som dal výpoveď, hoci mi všetci nadávali, že idem do neistoty. A zrazu je tých besied ročne aj 250. A ešte mám aj nejakú rezervu. Bez toho, aby som sa niekam ponúkal. Deje sa to spontánne. A je to krásne.

Vlastne ste si urobili zo života rozprávku.

Presne. Žijem si fakt rozprávkový život. Stačilo mi prestať požívať alkoholické nápoje a rozbehnúť sa za svojimi snami. Byť slobodný. Aj na každej besede deťom a učiteľkám či knihovníčkam hovorím – ak si vymyslíte niečo, čo by ste naozaj chceli, a nie je to nič, čo by niekomu ubližovalo, a pôjdete za tým celým svojím srdcom, s láskou, tak sa to určite splní. A vždy dodám množstvo príkladov toho, čo som si vysníval a čo sa mi už splnilo. Napríklad od detstva som miloval Michaela Kocába. Ubehlo tridsať rokov a dnes spievame na jednom pódiu. Áno, trvalo to dlho, ale nikdy som sa toho nevzdal. A splnilo sa mi to. Ako antišportovec som tiež vždy chcel prejsť sto kilometrov. Viete, ako sa mi to podarilo?

Ako?

Okolo svojho domu som si nakreslil ležatú osmičku, teda desaťkilometrovú

trasu. Dom bol v jej strede. A začal som kráčať. Každú chvíľu som videl svoj dom, čiže psychicky to prebiehalo v pohode, žiadne cudzie miesta. Občas som sa zastavil v kaviarni na kávu, inde na klobásku, a tak som stále chodil. Po 70 kilometroch som už nevládal, tak som každých päť kilometrov zašiel domov, na 15 minút som si ľahol, osprchoval si nohy ľadovou vodou a šiel ďalej. Takto som chodil 36 hodín, až som zvládol 100 kilometrov. Chápete? Ak nemám fyzicky na splnenie svojho sna, tak si na to vytvorím podmienky. A zrazu to ide. Takto si všetci dokážeme vytvárať vlastný pekný, rozprávkový svet. ●

BRAŇO JOBUS (1969)

Roky pracoval ako mechanik v atómovej elektrárni Jaslovské Bohunice. Pôsobí ako muzikant a spisovateľ, účinkuje v kapelách Karpatské chrbáty, Vrbovskí víťazi a Abusus. Vo Vrbovom každý rok organizuje hudobný festival Vrbovské vetry. Napísal 23 rozprávkových kníh a jednu knihu pre dospelých. Žije vo Vrbovom.

Text Juraj Červenka
Ilustrácia Canarias
Trending Topics web
Foto Shutterstock

→ Guančovia podľa talianskeho historika, kartografa a projektanta Leonarda Torrianiho, ktorý na Kanárskych ostrovoch pracoval v službách španielskeho kráľa Filipa II. Diela však pochádzajú z roku 1592, vznikli teda asi sto rokov od dobytia súostrovia.

Guančovia boli podľa najnovších poznatkov príbuzní Berberov a na hornaté sopečné súostrovie sa preplavili niekedy v prvom tisícročí pred Kristom zo severnej Afriky. Pokožku mali tmavšiu, oči modré alebo sivé a vlasy svetlejšie. Kanárske ostrovy boli jedinou časťou Makaronézie obývanou aj pred príchodom Európanov.

ZA TEBA, ZEM!

Guančovia žili po stáročia v izolácii, podľa európskeho vnímania v pravekých podmienkach, v jaskyniach a jednoduchých príbytkoch z kameňov. Rôznym častiam súostrovia vládli kmeňoví náčelníci. Niektoré ostrovy boli izolované, keďže ich obyvatelia nepoužívali lode. Keď Španieli či presnejšie Kastílcovia násilím preberali

nadvládu, Bentechuí, syn jedného z náčelníkov, sa podľa tradície nedokázal zmieriť so zánikom sveta svojich predkov. Na ostrove Gran Canaria vybudoval pevnosť a stál na čele odporu. Jeho láska, princezná Guacharina, sa rozhodla vzdať, no Bentechuí a jeho verný spoločník veľkňaz radšej zvolili rituálny skok z útesu. Ešte predtým vraj zvolali: „To je za teba, Zem!“

O Bentechuího odvahe sa na Kanárskych ostrovoch spieva a rozpráva dodnes. V meste Las Palmas síce turisti obdivujú sochu mýtického hrdinu, no nepoddajnosť pôvodných obyvateľov je historickým faktom. Aj to, že technická prevaha nemusí byť vždy výhodou. Ako počas bitky pri Acentejo na ostrove Tenerife 31. mája 1494, keď na Španielov v brneniach a s palnými

ZEM SVÄTÝCH

Kanárske ostrovy poznali už Rimania, dokonca s ostrovanmi zrejme obchodovali. V 14. storočí sem prichádzali Portugalci, skutočná kolonizácia sa ale začala až v roku 1402 Španielmi, presnejšie Kastílcami. Podľa tradície írsky svätec Brendan počas svojej plavby Atlantickým oceánom v 6. storočí navštívil viaceré pusté a pochmúrne oblasti, ale aj istý Zasľúbený ostrov či Zem svätých s množstvom ovocia a tou najlepšou vodou. Európski moreplavci dokonca tento Brendanov ostrov hľadali. Dnes historici predpokladajú, že Brendan vstúpil na Aranské ostrovy, Faerské ostrovy, Island či dokonca ďaleký Jan Mayen, nevylučujú však ani južnejšie oblasti a teda ani Kanárske ostrovy. Práve s nimi niekedy stotožňujú spomínanú Zasľúbenú zem svätých.

zbraňami zaútočili nahí domorodci kameňmi a oštepami. Veľmi dobre však poznali okolie. Dobytateľom sa v zarastenom teréne zle pohybovalo, kone im boli len na príťaž. Odhady historikov hovoria až o tisícke padlých vojakov v službách Izabely Kastílskej a Ferdinanda Aragónskeho. Guančovia však boli napokon vyhladení, podľahli novým chorobám, ktoré na Kanárske ostrovy priniesli Španieli, najmä ženy a deti splynuli s kolonizátormi.

POZOR NA GUAČOTU!

Hoci sa náboženstvo Guančov od ostrova k ostrovu mierne líšilo, za každým uctievali najvyššiu božskú bytosť. Tá spravidla obývala horské prostredie a zosobňovala prírodné sily. Naviazanie Guančov na prírodu bolo charakteristické. Veľký význam mali v ich kultúre stromy, pretože symbolizovali spojenie medzi zemou a nebom. Okolo posvätných stromov sa konali obrady. No zrak Guančov sa upieral aj k vrcholkom hôr. A jedna z nich mala zvláštne postavenie.

Sopka Teide s nadmorskou výškou 3 718 metrov je totiž zo všetkých vrchov na Kanárskych ostrovoch najvyššia. Dnes ide aj o najvyššiu horu Španielska. Vyšší bod, ako je vrchol Teide, neexistuje v celej oblasti Atlantiku. Obryňa Teide držala celú oblohu a Guančovia na jej svahy

vyháňali kozy a podnikali rituálne výstupy, zároveň bola vstupom do podsvetia. V útrobach sopky žila najhoršia bytosť zo všetkých, Guačota, démon s podobou divého psa, ktorý na povrch vychádzal aj so svojou zúrivou a krvilačnou psou svorkou. Preto Guančovia k Teide prichádzali so zapálenými faklami. Aby sa Guačota zľakol.

ĽUDSKÉ OBETY

Archeológovia potvrdili, že Guančovia vykonávali zvieracie aj ľudské obety. Zvieratá hádzali do ohňa ako dar božstvám. Temnú minulosť má najmä jeden skalný výbežok na ostrove Tenerife. Tam, kde už viac ako sto rokov stráži bezpečnosť lodí maják, existovalo v dávnych časoch obetisko. Hádzali odtiaľ do vln deti. Detské obety zrejme neboli ojedinelé, líšil sa iba spôsob obetovania. Na ostrove Gran Canaria vedci identifikovali kosti detí zmiešané s kosťami jahniat a kozliat, teda najčastejšie obetovaných zvierat, na Tenerife zase našli obetné amfory s pozostatkami detí.

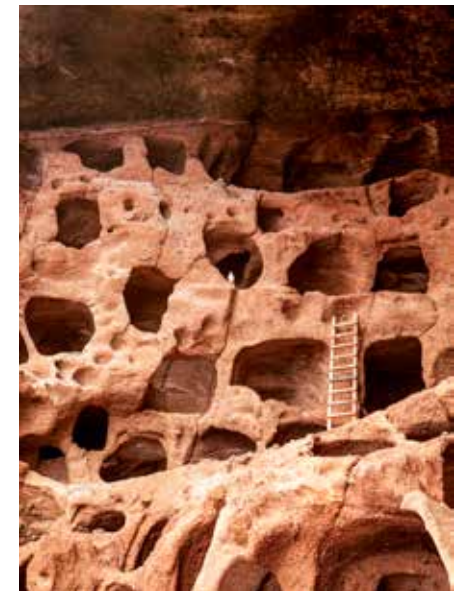
Druhým charakteristickým zvykom bola mumifikácia. Guančovia pochovávali mŕtvych z vyšších spoločenských vrstiev v jaskyniach. Verili, že sú bránami k božstvám a teda k posmrtnému životu. Hroby neraz obsahovali mumifikované telá. Boli vypitvané, dôkladne vyčistené a vypchaté machom

a inými rastlinami. Otázok, ktoré si vedci o Guančoch kladú, je stále veľa, napríklad nevedia, či poznali písmo. Steny jaskýň sú vyzdobené rôznymi malbami, symbolmi a nerozlúštenými znakmi.

HVÍZDANIE AKO REČ

Do súčasnosti pretrvala prastará forma dorozumievania sa pomocou prenikavého hvízdania. To je vsadené do už mŕtveho, no čiastočne známeho jazyka Guančov. Keď sa prestal používať, ostrovania hvízdanie aplikovali do španielčiny. Používajú ho najmä na malom ostrove La Gomera, preto je známy aj ako gomerská píšťalka. Domáci si dodnes odovzdávajú informácie týmto hvízdáním, ktoré sa nesie úzkymi, hlbokými údoliami na vzdialenosť aj niekoľkých kilometrov – z praktických dôvodov aj pre vďačné uši turistov.

Zvláštna hvízdacia forma komunikácie mohla vzniknúť aj vďaka jednoduchosti jazyka Guančov. „Gomerská píšťalka“ je od roku 2009 zapísaná v zozname nemotného kultúrneho dedičstva UNESCO. Dnes na Kanárskych ostrovoch existuje aj Cirkev Guančov. Má pár stoviek členov a v roku 2002 sa na Tenerife po dlhých stáročiach uskutočnila prvá svadba podľa dávnych a často iba predpokladaných zvykov.●

Stratené príbehy

stratených ľudí

Z MILETIČKY

Peter Sorát je zároveň (pouličným) spisovateľom, vydavateľom aj distribútorom svojich kníh. V tej najnovšej rozpráva príbehy legendárneho bratislavského trhoviska.

Text Dagmar Gurová
Foto Tomáš Hrivňák

Trhovisko Miletičova je ako neustále sa meniaci živý obraz, ktorý pôsobí na všetky zmysly. Ponúkaný tovar tu môžete chytiť do ruky, ovoňať, niekedy aj ochutnať. Farby, vône a chute sa prelínajú s útržkami rozhovorov. K zvučným hlasom predávajúcich sa sem-tam primieša zlodejčiek, ktorý láka na lacné kradnuté maslo. Okolo stánkov počuť smiech aj hromzenie. Každý tu má svoj príbeh.

Pouličný spisovateľ Peter Sorát niektoré z nich trefne zachytil v knihe Trhovisko Miletičova – Korona. Vydal ju vlastným nákladom, tak ako svoje predošlé knihy – reedíciu Pouličného diviaka, Medzi Knihu a The Street Wild Boar, anglickú verziu Diviaka. Rozložené na malom skladačom stolčeku ich predáva priamo tu, na trhu.

„Prišiel som sem v roku 2017. Keď som sa na správe trhu pýtal, či môžem predávať, boli veľmi prekvapení. Na Miletičke stretli všelijakých ľudí, ale autor, ktorý by ponúkal vlastné

knihy, medzi nimi ešte nebol,“ spomína. Zaujala ich aj súvislosť medzi Petrovým písaním a jeho osobným príbehom.

Najskôr sa podobal iným – vyštudoval vysokú školu, mal mnoho záujmov, cestoval. Popri tom, ako intenzívne hľadal zmysel života, však stratil domov. Z ulice si pomohol svojskými reportážami.

„Vždy som rád čítal, ale nemal som záujem písať. Dostal som sa k tomu až zo zisťných dôvodov,“ smeje sa Peter. Ešte ako predajca NOTA BENE prispieval do nášho časopisu a dostával za to bezplatné výtlačky. Editorske zásahy do textu ho primäli k vytvoreniu vlastného samizdatu, ktorý nazval Pouličný diviak. Neskôr, povzbudený Danielom Hevierom, napísal rovnomennú knihu. Odvtedy sa živí príbehmi. Jeden zo správcov Miletičky predpovedal, že Peťo napíše aj o trhovisku. A stalo sa.

✓ Peter Sorát, jediný pouličný spisovateľ, ktorý svoje knihy predáva na trhovisku Miletičova.

↗ Na rozdiel od supermarketov, tu stále ponúkajú ovocie a zeleninu dozreté na slnku.

↓ Ľudia, ktorí pravidelne chodia na trhovisko, vraj pomalšie starnú.

„S obdivom rozpráva o zručných remeselníkoch, šikovných kuchároch z malých bistier, o pani, ktorá pracuje na verejných záchodoch a popri tom skladá krásnu poéziu.“

LÁSKAVÝ OBRAZ

Podarilo sa mu vyskladať láskavý obraz miesta a ľudí, ktorí tam spolu vytvárajú neopakovateľnú atmosféru. Opísal ich tak vtipne a živo, že ich budete mať chuť vyhľadať a pozdraviť ako dávnych známych. My z redakcie NOTA BENE sme to urobili.

Peťo nám najprv predstavil Renatku, ktorá si tu pred rokmi ako prvá kúpila jeho knihu. „Odvtedy sme kamaráti,“ zhodujú sa. „Peťo je žoviálny extrovert, to máme spoločné,“ hovorí Renata. Rada sa baví s každým, kto má zmysel pre humor. S vtipom sa preniesie aj cez menej príjemné situácie.

„Ľudská hlúposť je neskutočne kreatívna a neobmedzená. Keby kvitla, máme tu samé veľkosklady na kvetiny.“ Príkladom za všetky by mohol byť starší pán, ktorý jej vyčítal, že predáva špinavé zemiaky. Vysvetlila mu, že sú slovenské, pestované v zemi a na jeseň sa neumývajú. „Ale ak chcete čisté, krásne zemiaky, choďte na roh,“ radila mu. „Majú tam špeciálnu francúzsku odrodu, ktorá rastie na stromoch.“ Pán sa poďakoval a odkráčal odporúčaným smerom.

Renata predáva ovocie, zeleninu a mäsové výrobky zo svojho rodinného hospodárstva. Rýchlo sa ľúči, lebo za nami podupkávajú kupujúci. Títo nemajú záujem o bájne zemiaky zo stromu, ale o Renatine, domáce.

Peťo nás vedie do neďalekej pasáže. Na prvý pohľad pôsobí trochu pusto, ale len do momentu, kým zo svojho obchodíka nevyjde elegantná Elenka. Okamžite sa s nami púšťa do reči, žartuje a do rozhovoru vtiahne aj náhodného okoloidúceho. Je spontánna, priama, milá. Dámy, ktoré si u nej roky kupujú bielizeň, na ňu nedajú dopustiť. „Ostávam tu kvôli nim,“ hovorí Elenka.

Peťo dodáva, že obaja patria k predajcom, ktorým trh dodáva energiu. „Ľudia, ktorí sem chodia predávať, nakupovať alebo sa len prejsť či poklebetiť, pomalšie starnú,“ je presvedčený. Ako dôkaz týchto povzbudzujúcich účinkov nám predstavuje 80-ročného Amiga, bývalého boxera. V 60. rokoch bol majstrom Českej republiky, neskôr vicemajstrom Československa. Teraz ho pravidelne vídať na trhovisku.

Peťo by bol skvelým turistickým sprievodcom. Z trhoviska, ktoré na prvý pohľad môže pôsobiť nesúrodo

↗ Peťova kamarátka Elenka vo svojom obchodíku s bielizňou robí z ospanlivej pasáže príjemné, veselé miesto.

↓ Renatka vo svojom stánku. Peťovu knihu si na trhu kúpila ako prvá.

„Uvedomujem si, ako je dobre, že sa mi v istých momentoch nedarilo. Keby to tak nebolo, môj život by sa vyvíjal inak.“

a trochu zanedbane, urobí čarovné miesto. Každú chvíľu nás upozorní na nejakú zaujímavosť. Ukáže nám miesta, kde dobre varia. Rozpovie príbehy predajcov a návštevníkov a vysvetlí, prečo tu niektorých už nestretneme. Jedného z nich, zábavného kronikára bratislavských mikrodejín, spisovateľa Juraja Šeba, podrobnejšie predstavil aj vo svojej knihe.

Našu výpravu zakončíme pri staršej pani, ktorá predáva ručne pletené košíky. Pochádza od Užhorodu a Peťo sa s ňou stretáva aj na rôznych jarmokoch.

KNIHY SPÁJAJÚ

V sezóne hodov, trhov a festivalov Peťo cestuje a predáva svoje knihy po celom Slovensku. Objednať si ich možno

i cez jeho fejsbúk. Túto novinku zaviedol počas pandémie, keď sa nedalo predávať vonku.

Ako pouličný spisovateľ dlho trval na výlučne osobnom kontakte s každým kupujúcim. Keď mu karantény počas covidu znemožnili zarábať, pochopil, že treba byť otvorený viacerým možnostiam. Mimobratislavským posielala objednané knihy poštou. Bratislavčanom ich doručuje až domov a niektoré stretnutia si bude pamätať navždy.

„Ozvala sa mi pani, ktorej muž si odo mňa kedysi v Trnave kúpil Pouličného diviaka. Nebol to žiadny čitateľ, ale túto knihu si vzal. Vraj ho zaujalo, ako som ňou mával,“ spomína Peter. „Dokonca ju niekoľkokrát prečítal a vždy, keď bola reč o knihách, rozprával scény z nej. Manželke to šlo na nervy, lebo vydržal hovoriť aj pol hodinu a ona to už poznala naspamäť.“ Napriek tomu od Petra cez fejsbúk kúpila všetky nové knihy. Práve sa s rodinou presťahovala do Bratislavy, tak jej mužovi pripravili prekvapenie.

Peter sa ohlásil ako kuriér. Pozdravil, obradne pána privítal v novom bydlisku, opísal mu okolité pamätihodnosti. „Zaskočilo ho to. Asi si myslel si, že som podvodník, ale skôr, než čosi stihol povedať, predstavil som sa: Som Peter Sorát, od ktorého ste si kúpili Pouličného diviaka, mám pre vás darček. A on sa od dojatia rozplakal.“

Peťove knihy si kupujú všetky typy ľudí. Bez ohľadu na vek, spoločenské postavenie či vzdelanie. My sme ho zastihli v momente, keď predával knihu o trhovisku bielovlasej panej. K jeho veľkým fanúšikom patrí robotník, ktorý si zaumienil kúpiť aj všetky budúce Peťove diela. Priazeň mu prejavil i chalan, ktorý o knihe len počul. Rád by si ju kúpil, ale nemal peniaze. „Mám ledva na drogy,“ vysvetľoval. Inokedy sa pri Peťovi zastavil vedec, ktorý sa priznal, že ho roky obchádzal a pozeral na neho trochu zvrchu. Názor zmenil po tom, ako ho počul v rozhlase. Kúpil si jednu knihu, čoskoro aj zvyšné. „Páčili sa mu. Povedal, že by som mohol robiť výskum každodennosti,“ spomína Peťo.

Svojich čitateľov možno priťahuje práve tým, že dokáže vidieť zaujímavé príbehy v zdanlivo obyčajných osudoch. S obdivom rozpráva o zručných remeselníkoch, šikovných kuchároch z malých bistier, o pani, ktorá pracuje na verejných záchodoch a popri

↑ Na Miletičku chodí menej ľudí, mnohí sú starší. Bola by škoda, keby tento trh zanikol.

↘ Ponúkaný tovar tu môžete chytiť do rúk, ovoňajte, niekedy aj ochutnať.

tom skladá krásnu poéziu. „To mi zostalo z ulice,“ hovorí. „Pozorujem ľudí, komunikujem s nimi.“

CESTA ZA SNOM

S Petrom môžete hovoriť celé hodiny a nebudete sa nudiť. Také sú aj jeho knihy. Tento rok ich však predal menej. Keby ponúkal koláče, tí istí by ich mohli kupovať denne. S príbehmi to tak nefunguje. „Niekedy som z toho dosť frustrovaný, ale už som to zažil a verím, že bude lepšie. Keď je človek na dne, má len dve cesty – zostať tam, alebo stúpať hore.“

Živiť sa výhradne predajom vlastných kníh je náročné. Časť zárobku si Peter odkladá na dotlač. Túži písať aj nové príbehy. „Chcem sa rozvíjať. Mám plno tvorivých nápadov, ktoré by som raz chcel urobiť. Toho sna sa nevzdám,“ hovorí. V hlave má rozrobené nové knihy o zaujímavých ľuďoch, ktorých spoznal. Vymyslel im už aj názvy a teraz potrebuje priestor na to, aby ich mohol napísať.

„Cez deň predávam, po večeroch rozmýšľam nad tým, ako sa v tom zlepšiť, čo robiť inak. Kam sa vybrať. Na písanie by som potreboval niekoľko nerušených mesiacov, na ktoré si najskôr musím zarobiť,“ vysvetľuje.

Prvú knihu mu pomohol vydať Daniel Hevier. Na ďalšiu prispel súkromný darca. Niečo si Peter našetril sám. Na rozprávanie o Miletičke sa mu ľudia zložili cez crowdfundingovú zbierku. Jeden darca mu poslal vyše 700 eur, aby Peter mohol knihu vydať vo väčšom náklade.

„Som naivné 50-ročné decko,“ smeje sa. „Predstavujem si, koľko ľudí si moje knihy kúpi.“ Keby tomu neveril, nič by nepredal. Najhoršie je podľa neho ísť do niečoho s predstavou, že to nebude mať úspech. Sníva aj o vydaní svojich príbehov v zahraničí. „Niektori mi raz napísali, že mám veľké ego, ale ja chcem mať ešte väčšie,“ hovorí.

Teší sa, že pred Vianocami bude na Miletičke opäť plno. Za roky, čo tam predáva, si všimol, že trhovisko vymiera. Chodí sem menej ľudí, mnohí z nich sú starší. „Bola by veľká škoda, keby tento trh na čerstvom vzduchu zanikol. Príďte sem, neoľutujete,“ tvrdí.

On sám zrejme bude hľadať cesty k novým čitateľom aj na iných miestach, ale na trhovisko Miletičova sa zakaždým vráti. Verí, že tak ako veľakrát predtým, ťažkosti prekoná. „Uvedomujem si, ako je dobre, že sa mi v istých momentoch nedarilo. Keby to tak nebolo, môj život by sa vyvíjal inak.“ Možno by sa neodhodlal ani k písaniu. A to by bola škoda. ●

Sen o prebudení

Text Lucia Bucheňová
Foto Alan Hyža

Málokto by s ňou menil. Čoskoro sedemdesiatnička Helenka sa v maličkej garzónke stará o dcéru v bdelej kóme a dve vnúčatá. Malý Tobiasco má autizmus.

Kedysi pracovala v detskom domove ako špeciálna pedagogička. Doma sama vychovávala jedinú dcéru Jarku a často sa bavili o osudoch detí z domova. „Jarka ich ľutovala, prežívala to, vždy z nej išla silná chuť pomôcť im, najradšej by zachraňovala každého,“ začne rozprávanie Helenka. Čoskoro sedemdesiatnička, ktorá si svoj dôchodok predstavovala inak. „To celkom určite, ale tak, čo už, prežívam svoj neobvyklý život,“ poznamená.

Málokto by s ňou menil. Ona však o ľútosť nestojí, naopak, sama tvrdí, že veľa ľudí je na tom oveľa horšie. Na otázku, ako sa má, automaticky odpovie: „Dobre.“ A dodá: „Máme teplo, svetlo, byt – to je základ.“ Apropo, byt... Garzónka na ôsmom poschodí. Dovedna 32 metrov štvorcových. Pre jednu seniorku možno aj stačí, lenže príbeh nie je len o Helenke. Helenka má v starostlivosti 18-ročnú vnučku Dianku a 6-ročného vnuka Tobiasa. Chlapec má diagnostikovaný autizmus.

Už tretí rok funguje ako v inej dimenzii. V maličkej garzónke s ňou okrem vnúčat žije aj jediná dcéra Jarka. Má 35 a čoskoro budú tri roky, čo je v bdelej kóme. „A ja stále verím, že sa to zmení. Keď na ňu pozerám, mám pocit, akoby sa už-už chcela prebrať. Že chýba len máličko a prebudí sa naplno. Nie, nezmierila som sa s dcériným stavom. Nad vodou ma drží nádej. Nevzdávam sa.“

Jarka nemala šťastie na partnerov – otcov svojich detí. Helenka tvrdí, že Jarka akoby svojich chlapcov viac ľutovala, než ľúbila. Každý mal ťažší osud a ona im chcela pomôcť. „Lenže ani jeden nebol oporou pre ňu. Ale aká matka, taká Katka, čo vám budem hovoriť,“ spresňuje Helenka zdôrazňujúc, že ona na tom bola podobne.

Zlomovým bodom bol október 2021. Jarka v šiestom mesiaci porodila mŕtve dieťa. Niesla to veľmi ťažko, mesiac na to dostala prvý covid, v januári 2022 prišiel covid číslo dva, ale už s veľmi ťažkým priebehom. Dlhú dobu mala vysoké teploty a neustále vracala. A potom prišiel 12. február 2022. Celé to Helenke príde zvláštne. „Jarka mi telefonovala, že sa o tretej prebudila celá spotená, dala si sprchu a že už je dobre, je negatívna a príde si po deti, ktoré boli u mňa. No a o dve hodiny ju brala sanitka a prvé slová boli, že to neprežije.“

Otec malého Tobiasa zavolať Helenke, že našiel Jarku na zemi celú modrú. Záchranári mali podozrenie na infarkt. „Išla som sa s ňou rozlúčiť do nemocnice, kde mi oznámili, že stav sa jej zlepšil. Infarkt vylúčili, Jarke zabehol čaj. Radosť ale trvala krátko.“

Jarka upadla do bdelej kómy a dodnes sa z nej neprebrala. Po všemožných peripetiách, kedy bezvládne telo napádali infekcie, nakoniec skončila v garzónke u svojej mamy. Aj

↑ Hlavou rodiny je Helenka: „Kým vládzem, nevzdám sa.“

začali písať novú kapitolu: náš život v garzónke. Bála som sa všetkého. Jarka mala tracheostómiu, zavedený PEG, cez ktorý dostáva stravu – živiny do tela. Ja som robila v živote mnohé, ale zdravotáčku nie. Človek sa však naučí. Iné mu neostáva.“

Jarka vníma zvuky a obracia sa za nimi. Registruje napríklad buchnutie dverí či silnejší šuchot. Zrakový vnem ale nefunguje, pohľad má stále rovnaký. „Niekedy si natiahne nohy, vtedy viem, že ju musím preplozovať. Pre mňa sú to obrovské signály, že moja dcéra nie je stratený prípad.“

Helenka sa stala zo dňa na deň opatrovateľkou, pomáha jej aj Agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti, ale gro leží na pleciah statočnej seniorky. Ktorá lásku a pozornosť chce a musí dávať aj svojim vnúčatám. Dianka je v treťom ročníku gymnázia, babke pomáha, ako sa len dá, brigáduje v blízkej kaviarni, kde si zarobí tridsať eur, aby mala vreckové. A extrémne ju baví angličtina. Tento rok ju čakajú štátnice v jazykovke. Urobila si vodičák a začína jazdiť. „Dianka je samostatná slečna. Nemá to ľahké, vidieť každý deň svoju mamu v tomto stave... To si žiadne dieťa nezaslúži. S otcom v kontakte nie je, mamka je, ako je, na stužkovej ktovie koho bude mať. Som na ňu ale veľmi pyšná.“

Tobiasco je živé striebro. Atypický autizmus sa prejavuje v špecifických náladách, ktoré ho znenazdajky prepadnú. Má fóbiu z nových vecí, z väčšieho počtu ľudí. Fascinuje ho meteorológia. „Momentálne sa zaoberá tornádami,“ vysvetľuje Helenka. Chlapec pôjde do prvej triedy budúci rok, zatiaľ chodí do škôlky pre deti s narušenou komunikačnou schopnosťou. „Pracujeme na tom, aby v septembri nastúpil do bežnej školy. V niečom bude zaostávať, ale nie je to na špeciálnu školu.“ Za svoje vnúčatá by ich starká aj dýchala, dala by im aj modré z neba. Keď sa to len trochu dá, berie ich na výlety. Párhodinové, najlepšie, keď sa vyvezú niekam lanovkou. Pretože Tobi je nimi očarený.

A čo by urobilo radosť jej? „Dajte pokoj, veď ja sa mám dobre. Máme kde bývať? Máme. Takže?“ Jediné, po čom túži, je hyperbarická komora pre Jarku. Od toho si sľubuje veľa. „Finančne sme si mohli dovoliť zatiaľ len 15 vstupov do komory. To je žalostne málo na Jarkin stav. Stretla som sa s prípadom, kedy človek precitol po 108 pobytach v hyperbarickej komore. Jediné, o čo prosím dobrých ľudí, je príspevok na Jarkine prebratie. Na nádej, ktorá v hyperbarickej komore je. Keby som mohla, predám byt a idem do menšieho. Len aby som dcére dopriala možnosť liečby. Lenže z našej garzónky sa už do menšieho nedá ísť. Sme tam ako sardinky, každý centimeter je maximálne využitý. Ale dobre nám tam je. Teším sa, že sme zohnali rozťahovací gauč, na ktorom deti spia. Že nám rozmerovo zapasoval takmer na milimeter presne. Zrušili sme poschodovú posteľ, bolo to nepraktické, Tobias bol hore a keď ochorel, ťažko sa mi s ním manipulovalo. Ten gauč mi naozaj zlepšil náladu. Drobnosť, ktorá nás doslova osviežila a byt aj zútulnila.“

Osud toho privial na Helenkine plecia nadmieru. Úžasná, energická žena sa riadi heslom: „Kým vládzem, nevzdám sa.“ Tvrdí, že neostáva nič iné len žiť – ďalej fungovať, bojiť sa s problémami neobvyklého života jednej rodiny. V každom prípade odmieta byť ako obeť. Helenka sa nechce zaoberať minulosťou. Chce veriť na zmeny k lepšiemu. Skúsme jej spoločne pomôcť.●

samotný príchod domov by bol na film. Z nemocnice Jarku doviezla sanitka k bytovke. „Zdravotníci mi oznámili, že na 8. poschodie ju nedostanú, keďže do výťahu sa s ležiacou dcérou nezmestia. Otočili sa aj s Jarkou späť do špitálu. Že si transport na 8. poschodie musím vyriešiť sama. Medzitým prišli policajti, vraj prečo nechcem prijať dcéru. Chápete? A ja doma všetko pre ňu pripravené... To už neviem, či sa máte smiať, plakať alebo vrieskať. Šialené. Ale vybavila som to. Napokon prišli hasiči a dcérku mi vyniesli. A tak sme

Časopis Nota bene poskytuje priestor OZ Medzi nami, aby pomohlo sociálne slabším rodinám a rodinám s ťažko zdravotne znevýhodneným členom. Ide o ľudí, ktorí sa nie vlastnou vinou ocitli v ťažkej situácii. Možno sa nájde niekto, koho príbeh Helenky osloví. Aj Váš príspevok sa použije na hyperbarickú komoru pre dcéru v bdelej kóme. Ďakujeme!

Číslo účtu IBAN: SK85 3100 0000 0040 4021 8205, SWIFT: LUBA SKBX. Pripíšte poznámku – Helenka. Kontakt na OZ Medzi nami: 0905 910 827 alebo 0905 240 389 (medzinami@zoznam.sk).

	NOTA BENE	38 KOMENTÁRE	
	 Mýty Vianoc 1914 <i>Juraj Červenka</i> Na Vianoce uplynie 110 rokov od jedného z najkrajších príbehov 20. storočia. Keď znepriatelení vojaci vyliezli zo zákopov, spoločne slávili sviatky, rozdávali si skromné darčeky, hrali futbal. Každý rok vychádzajú o takzvanom vianočnom prímerí nové články, no každý rok autori preberajú aj rôzne nepresnosti. Vianočné prímerie sa naozaj udialo a ide o fascinujúcu kapitolku prvej svetovej vojny. Aj v jeho prípade však treba hľadať fakty u historikov a občas sa zamyslieť. Predstava, že Nemci začali spievať Tichú noc, dojatí Briti sa pridali a všetci k sebe naraz cítili bratskú lásku, je zjednodušená. Front sa tiahol v dĺžke stoviek kilometrov. Niekde dali vojaci naozaj zbrane dole, inde sa naďalej zabíjalo. Tu sa prežíval vianočný sen, tam sa počítali padlí. Aj 24. a 25. decembra 1914. A ešte jeden fakt – prímerie sa týkalo predovšetkým Britov a Nemcov, Francúzov zriedkavejšie. Na francúzsko-nemeckých úsekoch bola, žiaľ, nenávisť citeľnejšia. A čo ten legendárny zápas? Vojaci z rôznych lokalít spomínali na futbal proti Nemcom, na krátke kopanie do lopty bez pravidiel aj odmietavé reakcie zbližiť sa až príliš. Na internete sa dá nájsť známa a dookola uverejňovaná fotografia skupinky hráčov v zápale hry, vraj z Vianoc 1914. Pri dôkladnejšom skúmaní záberu však zbadáte, že tí chlapci vôbec nevyzerajú ako niekde v chladnej krajine západného frontu. V skutočnosti snímka vznikla pri meste Solún, navyše o rok neskôr. V juhovýchodnej Európe vtedy Briti pomáhali svojim srbským spojencom. Tieto korekcie však vianočnému prímeriu neuberajú na čare. Na čare sviatkov, ktoré vojakov opantalo natoľko, že zabudli na všetky krivdy a štvanie politikov.●	Ked’ myslím na Babylon <i>Zuzana Mojžišová</i> Americký spisovateľ Richard Brautigan sa stal jasnou hviezdou literárneho neba v druhej polovici 60. rokov. Bol ojedinelý ako človek a aj jeho tvorba je dokonale svojská. Osud sa s ním nebabral, možno preto sú jeho knižky hravé, satirické, nadrealistické, bláznivé. Ale kdesi pod tou všetkou úsmevnosťou počuť temný žblnkot nevoňavých spodných vôd. Knižka <i>Detektivem v Babylónu</i> (Volvox Globator 2024, preklad Olga Špilarová) v krátkych svižných kapitolách rozpráva príbeh súkromného očka C. Carda, ktorého má z biedy a marazmu vytiahnuť práve získaný klient a nový prípad, čo na prvý pohľad nevyzerá veľmi zložito, hoci je trochu záhadný. Píše sa rok 1942, za oceánom zúri vojna, ale to sa C. Carda neveľmi dotýka. Skôr ho zaujíma dávny Babylon, rád a často sa doň v myšlienkach zatúla. Ale inak je to roztomilý chlapík. Napríklad pri pohľade do chladničky vo svojom zanedbanom byte znechutene pokrúti hlavou: „Nechápu, jak lidi můžou žít jako já.“ Nemôže však o vegetácii v chladničke hlbšie uvažovať, musí sa vrhnúť do ulíc, aby zohnal náboje do zbrane, musí nejako učičiťkať tú ženskú zhora, nech mu počká s nájomným, mal by zatelefonovať matke, nech zas nehromzí. A nemyslieť na staroveké ríše. Lebo: „Když myslím na Babylón, nemůžu dělat nic jiného než myslet na Babylón a celý můj život se rozpadne na kusy.“ Humoru a básnickej imaginácie – dvoch zásadných charakteristík Brautiganovho diela – je v parodickom románe dosť. R. B. raz napísal: „Všetci máme místo v historii. Moje sú oblaky.“ Myslím si, že keď sa ešte niekto niekedy ocitne v oblakoch, stretne tam okrem Brautigana aj jeho detektíva C. Carda.●	 Boh je láska <i>Daniel Pastirčák</i> Rozprávku zvykneme považovať za milosrdnú lož. Dobrá rozprávka však hovorí pravdu, lebo do príbehu vie zahrnúť i to, čo nás presahuje. Herman Hesse napísal rozprávku o Augustínovi. Príbeh vrcholí temnou scénou: Augustín sa chystá vypiť jed. K tej voľbe ho doviedol šťastný život. Od zázračného starčeka totiž dostal dar: jeho matka si priała, aby Augustína všetci ľudia milovali. Splnilo sa. Svet padal Augustínovi k nohám. Jeho šarmu nikto neodolal. Náklonnosť ľudí využíval vo svoj prospech. Beztrestne podvádzał, zvädzal manželky svojich priateľov, každého využil, ako sa dalo. Všetko mu odpustili skôr, než to stihol spáchať. Obklopený bezbrehou láskou sa ocitol na pokraji. Skôr, než stihol vypiť smrtiaci jed, zjavil sa mu starček znova. Mohol sa rozhodnúť ešte raz. Tentoraz si osud zvolil sám: Osud <i>toho</i>, koho všetci milovali, vymenil za osud <i>toho</i>, ktorý všetkých miloval. Zakrátko sa ocitol na ulici. Čo bolo odpustené, mu teraz zrátali. Stal sa z neho bedár. Túľal sa po svete a snažil sa ľuďom pomáhať. Bol šťastný. Rozprávka? Je v nej skrytá pravda. Šťastný nie je ten, <i>kto sa má dobre</i>, ale ten, <i>kto je dobrý</i>. Mučiarňou duše je naše vlastné zlo. Iba úplne slobodný od vlastnej zloby môžeme byť naozaj šťastní. Nie láska, ktorou sme milovaní, ale láska, ktorou milujeme, nás zachraňuje. Chaos nášho srdca zjednocuje v pevnom strede a spája nás s celkom sveta. Je Božím zjavením v našej tme: <i>Milovaní, milujme sa navzájom, lebo láska je z Boha a každý, kto miluje, narodil sa z Boha a pozná Boha. Ten, kto nemiluje, nepozná Boha, pretože Boh je láska.</i>●

Všetci idú

Text Elena Akácsová
Foto Annie Spratt (Unsplash)

Pre kamarátkuinu dcéru Stelku som vymyslela rozprávku o troch psíkoch, ktorí bývajú na ulici, kde býva aj Stelka a po ktorej sme spolu chodievali venčiť jej psa Loru. Psíky jeden po druhom idú po ulici, jeden cupká maličkými nožičkami, druhý dupe, tretí poštekáva, očuchávajú rohy a keď zacítia, že tam cikal iný pes, precikajú to. Ráno, na obed aj večer, dokola. Potom idú spať. Jeden, druhý aj tretí psík, každý chrápe inak, všetko naokolo zaspáva, vtáčiky, mravce aj mačky u susedky Babči, vymenujem ich pomaly a zívam... A keď dieťa ešte stále nie je v alfa hladine, kde už len stačí hladkať a tichúčko hmkať, nastane ráno a psíky idú cikať odznovu. Do uspatia.

Príbehy, ktoré sa opakujú, majú deti rady – pretože sú predvídateľné a poskytujú im v rýchlo sa meniacom svete pocit bezpečia a pohodlia. Zároveň rozvíjajú ich predstavivosť a vytvárajú priestor na neskoršie vlastné zapojenie a vymýšľanie. Je čarovné sledovať ten moment zmeny, keď najprv trvajú na správnej postupnosti a časom začnú samé vymýšľať a preberú časť rozprávania.

Stelkina mama ma nabádala, aby som tú rozprávku vydala knižne, prípadne urobila audioknihu, ale podľa mňa by na iné deti nefungovala. Pretože príbehy musia byť prispôbené tomu ktorému dieťatku, musia sa odohrávať na miestach a s osobami, zvieratami a vecami, ktoré dôverne pozná.

Pre svojho synovca Vilka, nadšeného hasiča, mám rozprávku o malom Vilkovi, ktorý prišiel pomáhať na hasičskú stanicu. Postupne ideme hasiť k jednému aj druhému dedovi, prababke, tete, do škôlky, zachrániť zvieratká zo stromu aj zo strechy, končíme kompletnou prehliadkou vybavenia hasičského auta, pripraveného pre ďalších hasičov, a potom všetci idú spať, vymenujem ich pomaly a zívam...

Som expertka na uspávanie malých detí, detné kamarátky a príbuzní dosvedčia. Mám na to niekoľko tajných trikov, ale najlepšie mi funguje pohmkávanie pesničiek a rozprávanie dookola sa opakujúcich príbehov.

spať

Presne takto môjmu bratovi a mne rozprával rozprávky náš dedo. Bol Bulhar, nevedel dobre po slovensky a v živote neprečítal ani jednu knihu, ale to nevadilo. Bolo to niečo o súrodencoch na ceste lesom. Čo všetko postupne prekonávali si už nepamätám, ale dobre si pamätám, ako sme ho opravovali, keď niečo preskočil. Najmä si však pamätám ten pocit, že nám dvom, mne a bratovi, dedo patrila. Celý. Mala som istotu, že kým sa všetko v tom príbehu neudeje tak, ako má, dedo nikam neodíde.

Ak teda máte malé deti, ktoré ešte nevedia samé čítať, skúste im vymyslieť ich vlastnú uspávaciu rozprávku. Nebojte sa, keď to zvládol môj dedo,

ktorý mal len pár tried základnej školy, zvládnete to i vy.

Tu je krátky návod. 1. Odrazte sa od známej situácie alebo záľuby dieťaťa. 2. Hlavným hrdinom je samotné dieťa alebo niekto, kto sa mu podobá alebo je mu blízky. 3. Vymyslíte uzlové body, ktoré postupne prejdete a ktoré sa dajú prechádzať dookola. 4. Vymyslíte postavy, každá by mala mať iný hlas (meniť hlas, to je pre deti zábava!) alebo robiť niečo inak. 5. Na konci idú všetci spať. Aj slnko, aj myši, aj susedia nad vami... Spomaľujte, zívajte. Hladkajte. Budú si to navždy pamätať.●

Text Dagmar Gurová
Foto Tomáš Hrivňák

ŽIVÁ

Tráviť menej času na mobile a sociálnych sieťach. Stretávať sa naživo, rozprávať sa, hrať futbal. Náš predajca Vlado verí, že zdieľanie príbehov môže prepojiť ľudí z odlišných prostredí a niečo v nich zmeniť.

Vlado vyrastal v detskom domove. Odchádzal z neho v časoch, keď tam neexistovala žiadna príprava na samostatný život. V osemnástich rokoch ostal odkázaný sám na seba. „Dostal som trochu peňazí a zoznamy, podľa ktorých som si mal nájsť prácu a bývanie,“ spomína. Nehovorí zatrpknuto, len opisuje, ako to bolo.

Najskôr sa mu celkom darilo. Býval na ubytovni, mal robotu, ale časom znížovali stavy a prepustili ho. Znova našiel a stratil prácu, úspory sa minuli a prišiel aj o bývanie. Vtedy ho stretol Martin Opet, jeden zo zakladateľov NOTA BENE, a ponúkol mu, aby predával náš časopis.

„Patril som k prvým predajcom. Martin nám nosil časopisy na Hlavnú stanicu, lebo sme ešte nemali výdajňu. Kým sme ho tam čakali, pili sme čaj a hrali karty. Bolo nás pár, všetci sme sa poznali a vážili sme si jeden druhého.“

Toto je časť príbehu, ktorý Vlado rozprával ako živá kniha. Spolu s ďalšími, ktorí sa vyrovnávali s rôznymi prekážkami, bol súčasťou Živej knižnice. Priestoru na stretnutia ľudí s tak odlišnými skúsenosťami, že by v bežnom živote zrejme nemali príležitosť dať sa do reči. Za konceptom, ktorý rozvíja kritické myslenie, vnímavosť voči zraniteľným skupinám a umožňuje spoznávať to, čo býva skryté, a tým aj nepochopené, stojí Janette Motlová z organizácie Eduma. Vlada objavila práve ona. „Oslovila ma na ulici. Spýtala sa, či by som sa chcel podeliť o svoj príbeh, a ja som súhlasil.“

ŽIVOT NA PODNOSE

Najskôr sa učil, ako rozprávanie o sebe vtesnať do vymedzeného času. Ako komunikovať s čitateľmi, ktorí živé knihy počúvajú a môžu sa pýtať na všetko, čo ich zaujme.

„Prvýkrát som mal strašnú trému. Šialene som sa potil, triasol sa mi hlas. Kým rozprávali ostatné knihy, ako sme sa medzi sebou volali, ja som sa spaľoval zo svojej premiéry,“ spomína. „Chodievali sme do škôl, hovorili sme pred študentmi. Čím častejšie som to robil, tým ľahšie to bolo. Teraz som

mal dlhšiu pauzu. Keby som sa k tomu vrátil, asi by som sa znova zapotil,“ hovorí s úsmevom.

Predniesť vlastný príbeh neznámym ľuďom si vyžaduje odvahu. „Dávaš im svoj život na podnose. Mnohí počúvajú a chcú vedieť viac, ale vždy sa nájdu aj takí, ktorých to nezaujíma a sú tam len preto, že je to školská akcia.“

Pre niekoho môže byť náročné vracieť sa v rozprávaní k ťažkým momentom. Vlado si však pri zdieľaní svojich zážitkov uvedomil, koľko ľudí mu pomohlo a čo všetko zvládol. Čo sám dokázal a prežil.

NEZNÁME SVETY

Ako živá kniha chodil medzi mladých, ktorí mali o živote bez domova veľmi hmlistú predstavu. Vysvetľuje si to tým, že boli obklopení ľuďmi z rov-

„Vlado si pri zdieľaní svojich zážitkov uvedomil, koľko ľudí mu pomohlo a čo všetko zvládol.“

nakého alebo podobného prostredia a s inými osudmi sa stretávali zriedka. Vďaka živým knižniciam mohli nazrieť do odlišných svetov.

„Aj ja som si vždy rád vypočul knihy, s ktorými som sa striedal. Bol som prekvapený, koľko nových, zaujímavých informácií som sa dozvedel. Počul som, aké bolo prežiť v koncentračnom tábore alebo čo musel prekonať utečenec. Naživo to bolo úplne iné, ako keby som to sledoval v médiách.“

Na Vlada silno zapôsobili rozprávania adoptívnych rodičov, ale aj ľudí so zdravotným znevýhodnením. Výzvy, s ktorými sa stretávajú, vnímal veľmi citlivo možno i preto, že na ulici sú zdravie a samostatnosť kľúčové. Každé zranenie, choroba, oslabenie znižujú

šancu prežiť. Pripomenulo mu to, že sa treba tešiť z maličkostí. „Zvykneme ich považovať za samozrejmosť, ale nemusí to tak byť. Už len to, že vstanem z postele a môžem vykročiť do nového dňa, sa ráta.“

Naučil sa pozeráť na ľudí inak. „Nie som jediný, kto má skúsenosť s niečím náročným. Verím, že každý musí čo-to prežiť, aby pochopil zmysel života. Bez ohľadu na to, z akej je sociálnej vrstvy, prostredia. Je to len na nás, čo si z toho vezmeme.“

POZOR NA UPÍRA

Pre Vlada je dôležité nepremeškať stretnutia s tými, ktorí pre neho niečo znamenajú. Porozprávať sa, hoci aj na ulici, venovať si navzájom chvíľu, necítiť sa na svete sám. Má pocit, že mnohí žijú v tempe práce, nákupov, starostlivosti o deti a nestíhajú si vychutnať život. Urobiť niečo len pre seba. „Viem, že to teraz nie je ľahké, ale mali by sme sa viac stretávať, rozprávať sa alebo si zahrať futbal. Netráviť väčšinu času na mobile.“

Šokuje ho, keď si píše správy ľuďa, ktorí sedia vedľa seba. Má pocit, že na sociálnych sieťach sa koncentrujú negatívne informácie. Pripadajú mu ako novodobý upír, ktorý vysáva ľudí. Myslí si, že by sme mali viac žiť.

„Človek je obklopený frflaním, ale musí si povedať dosť. Ja to robím hudbou,“ hovorí. Má rád všetko možné – reggae, metal, punk. Príde na ubytovňu, dá si slúchadlá a odpúta sa od toho, čo ho ťaží. Teraz je sám na izbe, čo si veľmi cení. Takmer celý život sa o svoj najšúkromnejší priestor musel deliť s ľuďmi, ktorých si nevybral a nemal k nim žiadne väzby. Niekedy to bolo divoké, ako keď mu na izbu dali násilníka, pri ktorom sa bál zaspáť.

Vníma, ako veľmi medziľudské vzťahy poškodila pandémia. Mnohí sa odnaučili komunikovať. Uzavreli sa. Zvykli si všetko robiť cez internet, necitlivejšie, bez porozumenia. Vlado verí, že z toho existuje cesta: „Potrebujeme si nájsť čas a rozprávať si príbehy, byť knihou jeden pre druhého. Keby sme sa navzájom dokázali vyladiť, mohlo by to niečo v nás zmeniť.“ ●

KNIHA

42

NOTA BENE

LÚŠTENIE

autor: Pavol Surovec	kód Kiribati	ozn. rus. lieťadiel	zhoda na konci veršov	mladý výhonok	rúbem, sekám	kapustovitá zelenina	pokým	Pomôcky: ALÁLIA, ARBA, ATARI, YMA	poludňajšie jedlo	americký druh žemle	strata reči (lek.)	rádioaktívne látky (skr.)	gén, idant	teba
sladká mrkva								obľiať vriacou vodou						
1. časť tajničky								smutná báseň						
	prievoz cez rieku	drvil na prach					polica						3. časť tajničky	veľký čierny vták
		povel pre psa					model Toyota							
duša u st. Egyptánov			chem. zn. amerícia			ovládal						Národný výbor		
			dvorec (anat.)			tlač. agent. Slovenska						jarmoky		
opadané ovocie					na toto miesto				jednotka objemu					
					orgány zraku				zatiaľ čo					
smrteľná choroba				nevoľník						rieka v Španielsku				
				doktor (skr.)						zn. miliampéra				
2. časť tajničky											lov zveri			
st. zn. počítačov						značka kečupov					meno speváčky Sumac			

Vylúštenie z minulého čísla: Tennota nemôže vyhnúť tmu. Dokáže to iba svetlo. Nenávisť nemôže vytlačiť nenávisť. [To môže urobiť iba láska]. – William Shakespeare

Šťastná rodina, nie je ničím [...].
— George Bedrnard Shaw

			8	6		1		4
2		5		1	4			
6		1		5		2		8
	7		1		5		4	
1		3				8	2	5
	5	4			6			1
			6	2		5	8	
5	1		7		8			
7	2			4		9	1	

griddlers.net

	1		9				6	
4		8	2			1		7
	2		7	1	4		8	
2	8	1		4		7		
		4	3		7	9		
		7		6		2	5	4
	4		8	7	1		2	
8		9			2	6		1
	7				3		4	

griddlers.net

KÓDEX PREDAJCU SOCIÁLNEJ SLUŽBY

- Predajca nosí preukaz so svojim registračným číslom a fotografiou na viditeľnom mieste.
- Predajca ponúka časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze.
- Predajca ponúka časopisy na určenom mieste uvedenom na jeho preukaze.
- Predajca ponúka časopisy za odporúčaný príspevok uvedený na titulnej strane časopisu.
- Predajca ponúka časopisy spôsobom, ktorý neobťažuje okoloidúcich (je triezvy, čistý, upravený, slušný).
- Predajca sa zdržuje na svojom mieste bez detí do 16 rokov.
- Predajca aktívne pracuje na zlepšení svojej sociálnej situácie, svojich zručností a riadi sa pokynmi sociálneho pracovníka.
- Predajca v Bratislave je povinný nosiť aj oficiálnu vestu s logom NOTA BENE. Začiatočník vestu nemá, iba špeciálny preukaz platný v daný mesiac.

KÓDEX PRISPIEVATEĽA

- Preverte si preukaz predajcu, na ktorom je uvedené registračné číslo, fotka.
- Prispievajte na časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze predajcu.
- Neprispievajte viac, ako je uvedené na časopise, pokiaľ sa tak sami nerozhodnete.
- Časopis, na ktorý ste prispeli, si prosím zoberte so sebou.
- Časopis po prečítaní darujte alebo znehodnoťte tak, aby sa nedal znova ponúkať.

MESAČNÍK NOTA BENE, 22. ROČNÍK, 12/2024

Redakcia: Šéfredaktorka: Sandra Pazman Tordová, sandra.tordova@notabene.sk, 0905 143 651. Zástupkyňa šéfredaktorky, editorka: Jana Čavojská. Redaktorka: Dagmar Gurová 0917 337 235. Vizualný koncept: Denisa Šifrová & Martin Jenča (Milk). Sadzba a zalomenie: Martin Mistrík. Vizualný editing: Jana Liška Schmidt. Korektúra: Mária Beňacková Rišková.

Vydavateľ: OZ Proti prúdu, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 59 62, notabene.sk. IČO: 360 68 781, IČ DPH: SK 202 158 57 31, číslo účtu IBAN: SK21 1100 0000 0026 6347 5014, BIC (SWIFT): TATRSKBX. Registrácia na MV SR dňa 20. 3. 2001, číslo spisu: VVS/1-900/90-17945, na MK SR pod číslom EV 3665/09 ISSN 1335-9169.

PROTI PRÚDU: Štatutárne zástupkyne: riaditeľka Nina Beňová 0908 434 826 a šéfredaktorka Sandra Pazman Tordová 0905 143 651. Finančné oddelenie: Jana Puhová 0911 209 559, Martin Zuščin. PR a inzercia: Anna Augustínová 0908 598 019.

Program NOTA BENE: Terénny tím podpory predajcov: koordinátor Peter Kadlečík 0907 733 388, Róbert Olejár 0917 526 158, Ivan Scholtz 0905 440 764, Michaela Kukučka 0908 293 233. Sociálni pracovníci: koordinátorka Lucia Frimmelová 0905 440 878, Erik Kapsdorfer 0905 440 946, Dagmar Korentsy 0908 229 830. Distribúcia: Barbora Sekelská 0915 779 746

Program Bývanie NOTA BENE: koordinátor Ivan Lorenc 0908 062 194, Barbora Žiaranová 0905 595 520, Rebeka Kápolczká 0908 268 034, Mária Teley 0905 440 887, Alexandra Senajová 0905 440 887. Sociálna nájomná agentúra: Petra Groschová 0905 812 175, Zuzana Butkovská 0905 952 471.

Program Advokácia: Nina Beňová 0908 434 826.

Emaily: meno.priezvisko@notabene.sk

● Pouličný časopis NOTA BENE začal vychádzať v septembri 2001. Vydáva ho občianske združenie Proti prúdu ako svoj hlavný projekt na pomoc ľuďom, ktorí sa ocitli bez domova alebo im hrozí strata ubytovania z finančných dôvodov. Cieľom je aktivizovať ľudí bez domova, pomôcť im získať sebaúctu, dôstojný príjem, pracovné návyky a sociálne kontakty. Úlohou NOTA BENE je tiež kampaň na pomoc ľuďom bez domova.

● Predajca časopisu musí byť registrovaný v OZ Proti prúdu alebo partnerskej organizácii mimo Bratislavy. Pri registrácii dostane 4 kusy časopisov zdarma, všetky ostatné si kupuje za 1,40 € a predáva za plnú sumu 2,80 €. Je povinný nosiť preukaz, v Bratislave aj oficiálnu vestu a dodržiavať kódex predajcu (pozri str. 42). Ak zistíte, že niektorý predajca porušuje pravidlá, prosím, informujte nás alebo partnerskú organizáciu.

● OZ Proti prúdu v rámci integračného projektu NOTA BENE poskytuje predajcom ďalšie služby: základné a špecializované sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, podporu streetworkera na predajnom mieste, právne poradenstvo partnerskej advokátskej kancelárie, tréningy, skupinové stretnutia a workshopy, prístup do kupónového motivačného sociálneho obchodu, príspevky na lieky, internet, PC a telefón zadarmo pre vybavovanie práce, bývania a úradných záležitostí, úschovu peňazí a úradných listín a možnosť využívať korešpondenčnú adresu o. z. na zasielanie osobnej pošty.

● OZ Proti prúdu od roku 2001 realizuje pilotné projekty v oblasti riešenia bezdomovectva, iniciuje systémové a legislatívne zmeny na národnej úrovni, vydáva knihy z pera ľudí bez domova, organizuje odborné konferencie a vydáva odborné publikácie. Je členom siete pouličných časopisov INSP, organizácie FEANTSA a Slovenskej siete proti chudobe.

Viac na notabene.sk.

43

TIRÁŽ

KDE BOLO, TAM BOLO

VESELÉ VIANOCE A ŠŤASTNÝ NOVÝ ROK

želá tím OZ Proti prúdu,
redakcia a predajkyne
a predajcovia NOTA BENE

P. S.

Ďakujeme za podporu.
S vami je svet krajší.

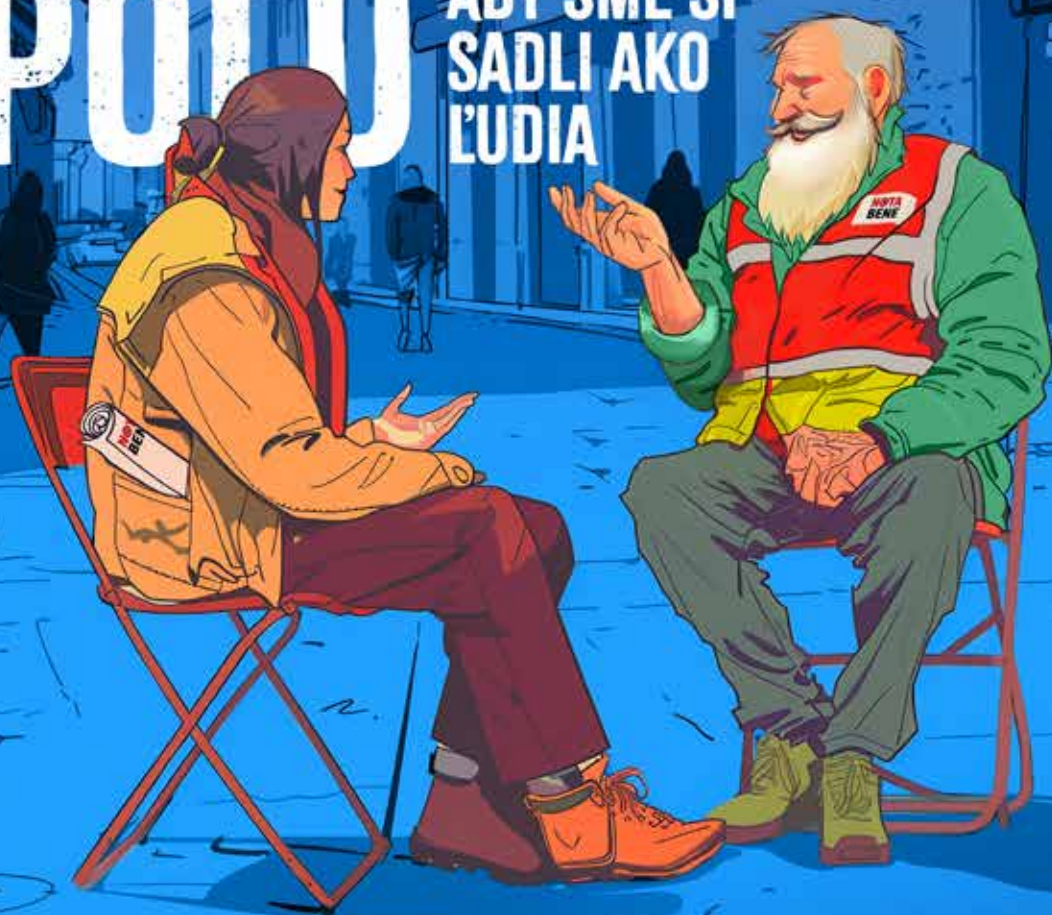

Ilustrácia Barbora Keherová

NOTA BENE

HOVORME SPOLU

ABY SME SI
SADLI AKO
L'UDIA

**NOTA BENE UŽ VIAC AKO 20 ROKOV POMÁHA L'UĐOM
BEZ DOMOVA DOSTAŤ SA Z ULICE.**

Predaj časopisu im dáva nielen živobytie, ale aj to
najvzácnejšie – podporné vzťahy a pocit, že v tom nie sú sami.
Aby sme ľuďom bez domova pomohli vrátiť sa do spoločnosti,
potrebujeme vašu pomoc. Vďaka vašim darom zabezpečíme
predajcom každodennú odbornú pomoc a pomôžeme aj ďalším
ľuďom dostať sa z ulice. **Darujte na pomahateljahke.sk.**
Ďakujeme.

**SADNIME SI
AKO L'UDIA**